

Vertaisvuorovaikutusta, kaverisuhteita ja piristystä lapsiperhearkeen

Tapaustutkimus Tapiolan seurakunnan
perhekerhojen kehittymisestä ja toiminnan merkityksestä
osallistuvien perheiden elämään

Saara Latvala
Uskonnonpedagogiikan Pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2017

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion		Laitos – Institution	
Teologinen tiedekunta		Teologinen tiedekunta	
Tekijä – Författare			
Saara Latvala			
Työn nimi – Arbetets titel			
Vertaisvuorovaikutusta, kaverisuhteita ja piristystä lapsiperhearkeen. Tapaustutkimus Tapiolan seurakunnan perhekerhojen kehittymisestä ja toiminnan merkityksestä osallistuvien perheiden elämään			
Oppiaine – Läroämne			
Uskonnonpedagogiikka			
Työn laji – Arbetets art		Aika – Datum	
Pro gradu -tutkielma		Lokakuu 2017	
		Sivumäärä – Sidoantal	
		52 + liitteet	
Tiivistelmä – Referat			
<p>Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on selvittää Tapiolan seurakunnan perhekerhojen historiallista kehittymistä sekä osallistujien antamia merkityksiä perhekerhotoiminnalle. Kyseessä on tapaustutkimus, jota tarkastellaan kahden tutkimuskysymyksen avulla. Ensimmäisen kysymyksen avulla pyritään selvittämään, miten Tapiolan seurakunnan perhekerhot ovat kehittyneet, kun taas toinen kysymys keskittyy siihen, minkälaisia merkityksiä Tapiolan seurakunnan perhekerhotoimintaan osallistuvat aikuiset antavat perhekerholle.</p> <p>Suomen evankelis-luterilaisen kirkon järjestämä perhekerhotoiminta on osa varhaiskasvatusta ja kristillistä kasvatusta. Tutkimuksen pohjana käytetään Kirsi Tirrin ja Mervi Muhosen kristillisen kasvatuksen määritelmää kuuden ulottuvuuden avulla, sillä perhekerhotoiminta sisältää opillisen, rituaalisen, kokemuksellisen, eettis-moraalisen, huolenpidollisen sekä pedagogisen ulottuvuuksien piirteitä. Tutkimus on luonteeltaan laadullinen eli kvalitatiivinen ja sen aineisto koostuu seurakunnan arkiston toimintakertomuksista sekä keväällä 2016 perhekerhoihin osallistuneille aikuisille teetetyn avoimen kyselylomakkeen vastauksista. Kyselylomakkeeseen vastasi 16 aikuista neljästä Tapiolan seurakunnan perhekerhosta. Kyselylomakeaineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.</p> <p>Tutkimuksen arkistolähteiden mukaan perhekerhotoiminta on ollut suosittua perustamisestaan lähtien. Kävijämäärä on vuosien varrella vaihdellut tasaisesti, mutta osallistujia on kuitenkin riittänyt. Kyselylomakkeen vastauksien perusteella perhekerhoon osallistutaan sosiaalisten suhteiden ja vertaistuen, monipuolisen ja mielekkään toiminnan, hengellisyyden sekä musiikillisten elementtien vuoksi. Vastaajien mukaan perhekerho on paikka, jossa lapset viihtyvät leikkien ja laulujen parissa ja vanhemmat saavat rauhassa keskustella samassa elämäntilanteessa olevien aikuisten kanssa. Tapiolan seurakunnan perhekerhoihin osallistutaan, koska ne koetaan lämpimäksi yhteisöksi. Erityisesti perhekerhojen hartaus- ja lauluhetket koetaan yhteisöllisyyden kokemusta lisäävinä piirteinä. Monet osallistajat olivat aktiivisia ja säännöllisiä perhekerhokävijöitä, jotka aikovat jatkaa perhekerhotoimintaan osallistumista vielä jatkossakin.</p>			
Avainsanat – Nyckelord			
Uskontokasvatus, kristillinen kasvatus, kirkon kasvatustoiminta, kirkon lapsityö, kirkon perhetyö, seurakunnan perhekerho, spiritualiteetti.			
Säilytyspaikka – Förvaringställe			
Helsingin yliopiston digitaalinen arkisto Helda, Teologinen tiedekunta			
Muita tietoja			

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Tutkimuksen tausta	2
2.1 Uskonnollisen varhaiskasvatuksen perusteet Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä	2
2.2 Seurakunnan lapsi- ja perhetyö	4
2.3 Aiempi tutkimus aiheesta	7
3. Tutkimustehtävä ja tutkimuksen toteutus	10
3.1 Tutkimustehtävä	10
3.2 Tutkimusote ja aineisto	10
3.3 Vastaajat ja kyselylomake	12
3.4 Kyselyaineiston analyysimenetelmä	12
4. Perhekerhotoiminta Tapiolan seurakunnassa	15
4.1 Tapiola – puutarhakaupunki Helsingin kupeessa	15
4.2 Tapiolan seurakunnan perhekerhojen historia	16
4.3 Perhekerhot aineiston keräämisen aikana	17
5. Perhekerhojen merkitys toimintaan osallistuville	21
5.1 Kohtauspaikkana perhekerho	21
5.1.1 Vuorovaikutus osana perhekerhoa	21
5.1.2 Vuorovaikutustilanteet aikuisten ja lasten välillä	22
5.1.3 Leikit lasten vuorovaikutuksen välineenä	23
5.1.4 Aikuisseuraa ja vertaistukea	25
5.2 Mielekästä toimintaa vauvasta vaariin	27
5.2.1 Yhteistä tekemistä kodin ulkopuolella	27
5.2.2 Tekemistä lapselle	28
5.2.3 Tekemistä aikuiselle	28
5.3 Seurakuntayhteys osana perhekerhoa	30
5.3.1 Hengellisyys ja seurakunnan rooli perheiden elämässä	30
5.3.2 Aikuisen hengellinen elämä kotiarjen keskellä	31
5.3.3 Hengellisyys osana kasvatusta	33
5.4 Musiikista elämyksiä arkeen	35
5.4.1 Musiikillisia kokemuksia seurakunnasta	35
5.4.2 Perhekerhon kautta kirkkomuskariin	36
5.4.3 Laulut osana kotiarkea	37

6. Yhteenveto	39
6.1. Keskeisimmät tutkimustulokset	39
6.2. Tutkimuksen luotettavuus	44
6.3. Johtopäätöksiä.....	46
7. Lähde- ja kirjallisuusluettelo.....	48
7.1 Julkaisemattomat lähteet	48
7.2 Painetut lähteet	48
7.3. Sähköisesti julkaistut lähteet	49
7.4 Kirjallisuus	49
Liitteet	53
Liite 1. Perhekerhon esimerkkirunko.....	53
Liite 2. Saatekirje	54
Liite 3. Kyselylomake	55

1. Johdanto

Perhekerhot ovat yksi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon suosituimmista työmuodoista ja tärkeä osa kirkon varhaiskasvatusta sekä kristillistä kasvatusta. Kirkon perhetyön juuret perustuvat Raamatun ihmiskuvaan ja elämäнкäsitykseen sekä luterilaisen kirkon keskeisiin oppeihin, sillä seurakunta nähdään kuvana Jumalan perheestä. Kirkon perhetyön perustan mukaan ihminen on arvokas ja vanhemmaksi tulemistä pidetään lahjana ja tärkeänä tehtävänä. Lapsista huolta pitäminen, heidän kasvunsa tukeminen ja ohjaaminen ovat aikuisen tehtäviä. Kirkon perhetyö kattaa kaiken seurakuntien työntekijöiden ja vapaaehtoisten toiminnan, jonka tarkoituksena on esimerkiksi vahvistaa monimuotoisten perheiden hengellistä elämää, seurakuntayhteyttä sekä tukea erilaisissa vaikeissa elämäntilanteissa.¹

Tässä tutkimuksessa selvitetään Tapiolan seurakunnan perhekerhotoiminnan kehitystä sekä kyseisen seurakunnan perhekerhoihin osallistuvien vanhempien näkemyksiä perhekerhotoiminnan merkityksestä. Tutkimus on merkittävä, sillä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon perhekerhotoiminnan historiaa ei ole juurikaan kartoitettu, ja jäsen seurakuntien perhekerhoja on ylipäänsä tutkittu varsin vähän. Yliopistotasolla perhekerhot ovat tutkimuskohteena toistaiseksi melko tuntemattomia ja tutkimuksia löytyy vain muutama. Tutkimuskohteena perhekerhotoiminta on erityisen mielenkiintoinen, sillä kyseinen toiminta on säilyttänyt suosionsa perustamisestaan lähtien ja erilaisia perhekerhoja järjestetään melkein kaikissa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäsen seurakunnissa.²

Valitsin tutkimuskohteekseni Tapiolan seurakunnan perhekerhotoiminnan, sillä olen teologian opintojeni ohella työskennellyt kyseisen seurakunnan perhekerhoissa lastenohjaajana vuosina 2011–2017. Perhekerhot ovat olleet suosittuja Tapiolan seurakunnassa pitkään ja erityisesti 2010-luvulla. Perhekerhotoiminnan kävijämäärät ovat vaihdelleet vuosien aikana, mutta kirkkohallituksen tilastojen ja seurakunnan omien toimintakertomusten mukaan kävijöitä on ollut paljon.³ Perhekerhot ovat syntyneet vastaamaan kotona olevien äitien tarpeita ja ne tavoittavat seurakuntalaisia laajalla ikähaarukalla seurakunnan muuhun toimintaan nähden.

¹ Minäkö perhetyöntekijä 2009, 5–7.

² Perhekerhot seurakunnittain 2009–2016. Kyseisessä tilastossa on vain muutama seurakunta, josta ei ole mainintaa perhekerhojen järjestämiseen liittyen.

³ Perhekerhot seurakunnittain 2009–2016; Tapiolan seurakunnan toimintakertomukset 1987–2014.

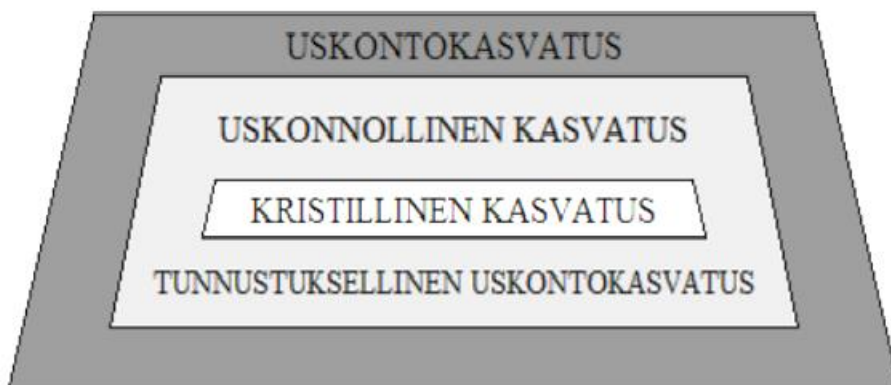
2. Tutkimuksen tausta

2.1 Uskonnollisen varhaiskasvatuksen perusteet Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä

Uskonnollista kasvatusta tai *uskontokasvatusta* voidaan toteuttaa sekä yhteiskunnan että kirkon piirissä. Termejä käytetään usein toistensa synonyymeina, sillä ne ovat osa yhteiskunnallista kasvatusjärjestelmää, jonka tarkoituksena on lisätä kulttuurista, uskonnollista sekä katsomuksellista yleissivistystä. Käsitteiden erottaminen on myös mahdollista, jolloin uskonnollisen kasvatuksen pohjana pidetään tiettyä uskontoa tai perinnettä, kun taas uskontokasvatus nähdään sitoutumattomana ja tunnustuksettomana kasvatuksena. Jälkimmäinen käsite voidaan myös jakaa tunnustuksettomaan ja tunnustukselliseen opetukseen.⁴

Mervi Muhonen ja Kirsi Tirri jäsentävät uskonnollisen kasvatuksen ja uskontokasvatuksen käsitteiden välistä suhdetta seuraavasti (kuviossa 1):

*Kuvio 1. Uskontokasvatus, uskonnollinen kasvatus ja kristillinen kasvatus -käsitteiden väliset suhteet.*⁵



Kristillinen kasvatus on yhdistettävissä uskontokasvatuksen tai uskonnollisen kasvatuksen käsitteeseen, mutta se sisältää oman erityislaatunsa. Kristillinen kasvatus voi kuitenkin sisältää erilaisia painotuseroja riippuen siitä, minkä kirkkokunnan tunnustukseen kasvatus perustuu. Käsitettä pidetään kristilliseen uskoon keskittyvänä kasvatuksena, joka toteutuu kirkon ja perheiden yhteisessä toiminnassa. Pääasiassa se on arvoihin pohjautuvaa toimintaa, joka on sisällöltään ja toteutustavoiltaan rikasta.⁶

⁴ Muhonen & Tirri 2008, 66; Petäjä 2008, 122.

⁵ Muhonen & Tirri 2008, 66.

⁶ Muhonen & Tirri 2008, 66–67, 81–82.; Ojell 2008, 123; Haastettu kirkko 2012, 140.

Muhosen ja Tirrin mukaan kristillistä kasvatusta voidaan pitää teologian ja kasvatustieteiden sekä hengellisen ja inhimillisen välisenä dialogina, jonka tavoitteena on kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen pyrkiminen.⁷ Käsite voidaan määritellä kuuden erilaisen ulottuvuuden avulla, jotka selittävät kristillisen kasvatuksen laajuutta. Opillinen, rituaalinen, kokemuksellinen, eettis-moraalinen, huolenpidollinen sekä pedagoginen ulottuvuus läpäisevät toinen toisensa ja samalla ne korostavat kasvatuksen inhimillisyyttä ja hengellisyyttä. Koska käsitteet ovat samankaltaisia ja yleisiä, ne mahdollistavat minkä tahansa kasvatustoiminnan tarkastelun, mutta muodostavat myös kristillisestä kasvatuksesta kokonaisuuden. Yksittäisestä ulottuvuudesta tulee kristillinen sen liittyessä muihin ulottuvuuksiin erottamattomaksi kokonaisuudeksi.⁸

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä tapahtuvasta kasvatustyöstä puhuttaessa voidaan käyttää useampaa käsitettä, kuten *kristillinen kasvatus* tai *kirkon varhaiskasvatus*. Käsitteillä tarkoitetaan kaikkea seurakunnissa toteutuvaa kasvatustyötä alle kouluikäisten lasten sekä heidän perheidensä kanssa.⁹ Kodin ja seurakunnan vastuulla on uskon sisäistäminen sekä vakaumuksen syntyminen, kun taas yhteiskunnallisen varhaiskasvatuksen tehtävänä on tarjota yleisluontoinen käsitys uskonnollisesta kulttuuriperinnöstä.¹⁰

Yhteiskunnan järjestämän uskonnollisen varhaiskasvatuksen kriteerit on määritelty vuonna 2005 julkaistussa *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa* (VASU), joka ohjaa ja kehittää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteutumista ja sisällöllistä maanlaajuisesti. Tutkimuksen aikana julkaistiin päivitetty *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016*. Uudistuksen perusteena oli lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristöjen muutokset.¹¹ Suomen evankelis-luterilainen kirkko sen sijaan pitää varhaiskasvatustoimintansa lähtökohtana uskoa sekä kristillistä arvopohjaa, sillä sen raamatullisina lähtökohtina ovat kaste- ja lähetyskäsky (Matt. 28:18–20) sekä lasten evankeliumi (Mark. 10:13–16). Kirkon varhaiskasvatuksen asiakirjoissa mainitaan, että yhteiskunnalliseen varhaiskasvatustajatteluun sitoudutaan kirkon oman arvopohjan mukaisesti. Asiakirjoissa pyritään lisäämään lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia, jonka tärkeänä osana näh-

⁷ Muhonen & Tirri 2008, 63–64.

⁸ Muhonen & Tirri 2008, 81–82.

⁹ Muhonen & Tirri 2008, 64; Ojell 2008, 123; Petäjä 2008, 122; Haastettu kirkko 2012, 140.

¹⁰ Petäjä 2008, 122.

¹¹ VASU 2005, 1,7; Petäjä 2008, 122; Haastettu kirkko 2012, 140; VASU 2016, 8. Uusi VASU astui voimaan vasta aineiston keruun jälkeen.

dään sekä henkinen että hengellinen hyvinvointi. Lapsuus on kirkon piirissä erityisen tärkeä ja merkityksellinen elämänvaihe, sillä lasta arvostetaan ja kunnioitetaan omana yksilönään.¹²

Seurakuntien varhaiskasvatuksen sisällöllistä toteutumista ohjaavat pääasiallisesti evankelis-luterilaisen kirkon piirissä laaditut varhaiskasvatuksen kehittämissiisikirjat *Lapsi on osallinen* sekä *Lapset seurakuntalaisina*. Niiden tarkoituksena on auttaa seurakuntia toteuttamaan ja kehittämään varhaiskasvatustoimintaansa. Asiakirjat käsittelevät kirkon varhaiskasvatuksen perusteisiin, lähtökohtiin, nykytilanteeseen sekä haasteisiin liittyviä asioita. Näiden lisäksi monissa seurakunnissa on laadittu oma Varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma (VAKE).¹³ Kirkon varhaiskasvatuksen asiakirjat eivät kuitenkaan ole samalla tavoin velvoittavat kuin valtakunnallinen VASU, vaikka niillä on samankaltaiset lähtökohdat: kasvatuksen kokonaisvaltaisuuden sekä lapsen tarpeiden korostaminen. Yhteiskunnallinen varhaiskasvatustoiminta on kuitenkin selkeästi irrottautunut kirkon kasteopetuksesta.¹⁴ Uudessa *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa* todetaan, että erilaisiin katso-
muksiin ja uskontoihin on suhtauduttavan avoimesti, ammatillisesti ja kunnioittavasti.¹⁵ *Lapsi on osallinen* -asiakirjan tavoitteena on olla ohjaava tuki muun muassa seurakunnille, järjestöille ja oppilaitoksille. VASU:n tavoin asiakirja linjaa perheiden kanssa tehtävän yhteistyön ja kasvatuskumppanuuden tärkeäksi, sillä seurakunnissa halutaan toteuttaa laadukasta lapsilähtöistä kasvatustyötä.¹⁶

2.2 Seurakunnan lapsi- ja perhetyö

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon varhaiskasvatuksen piiriin kuuluu paljon erilaisia lapsi- ja perhetyön muotoja. Kirkon nelivuotiskertomus *Haastettu kirkko* määrittelee seurakunnan perhetyön olevan

--kaikkea sitä seurakuntien työntekijöiden ja vapaaehtoisten toimintaa, jolla vahvistetaan monimuotoisten perheiden ja niiden jäsenten hengellistä elämää, kasvua ihmisenä, keskinäistä välittämistä ja kunnioitusta, jaksamista vaikeissa elämäntilanteissa ja yhteyttä seurakuntaan.¹⁷

Seurakunnissa järjestettävä lapsi- ja perhetyö tukee kuntien kasvatustyötä valtakunnallisesti monin tavoin. Seurakunnat järjestävät virikkeitä antavaa ja uskonnollista

¹² *Lapsi on osallinen* 2008, 9-10; Ojell 2008, 121-123.

¹³ *Lapsi on osallinen* 2008; Ojell 2008, 121-122; *Haastettu kirkko* 2012, 140; *Lapset seurakuntalaisina* 2013.

¹⁴ Holma 2005, 162; Ojell 2008, 121; *Haastettu kirkko* 2012, 140.

¹⁵ VASU 2016, 19.

¹⁶ Ojell 2008, 122; Pruuki 2010, 89; *Lapset seurakuntalaisina* 2013, 4; VASU2016, 19.

¹⁷ *Haastettu kirkko* 2012, 141, 179.

kasvua tukevaa toimintaa, joka kattaa muun muassa erilaiset päivä- ja perhekerhot, perheleirit, perheiden harrastekerhot sekä muut perhetyön tilaisuudet. Päiväkerhotyö on ollut kirkon lapsityön vahvuus jo pitkään, vaikka päiväkerholaisten määrä on laskenut 1990-luvulta lähtien. Merkittävin syy päiväkerhotoiminnan hiipumiseen oli yhteiskunnallisen päivähoito-oikeuden laajentuminen.¹⁸

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon järjestämä toiminta lapsille ja heitä hoitaville aikuisille on ollut suosittua jo perustamisestaan asti. Toiminta sai alkunsa 1970-luvun alussa, kun ensimmäiset äiti-lapsipiirit syntyivät suurimmissa kaupungeissa perinteisen päiväkerhotyön rinnalle. Piirien päätehtävänä oli kaupunkiin muuttaneiden äitien henkisen hyvinvoinnin tukeminen sekä vastausten löytäminen perheiden erilaisiin kysymyksiin.¹⁹ Vuosien kuluessa äiti-lapsikerhot levisivät pienempiin seurakuntiin, jolloin seurakuntien lapsityössä voimistui perhelähtöinen työskentelytapa. Suurimmissa seurakunnissa saattoi olla useampi äiti-lapsipiiri.²⁰ Perhekerho-nimitys vakiintui 1980- ja 90-luvun taiteessa äiti-lapsipiireille, sillä se huomioi osallistujat kohderyhmänä mahdollistaen myös isien ja isovanhempien osallistumisen. Nimenvaihdoksessa kului aikaa, sillä vanha ja uusi nimitys esiintyivät pitkään rinnakkain.²¹ Perhekerhotoiminta oli iltapäivätoiminnan ohella tehokkaimmin kasvava työmuoto ja yhä useammassa seurakunnassa aloitettiin omanlainen perhekerhotoiminta. Osallistujamäärien kasvuun vaikutti monien työttömäksi jääneiden vanhempien hakeutuminen seurakunnan perhekerhoihin 1990-luvun laman aikana, sillä perhekerho oli paikka, jonne lapset saivat tulla yhdessä vanhempiensa tai isovanhempiensa kanssa.²²

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kehittämissasiakirjassa *Lapsi on osallinen* perhekerho määritellään seuraavasti:

Perhekerho on monimuotoinen lasten ja heidän läheistensä kohtaupaikka. --Perhekerho sisältää yhteisen kirkkohetken, erilaista tekemistä tai teemojen käsittelyä sekä yhdessä olemista samassa elämäntilanteessa olevien kanssa.²³

¹⁸ Innanen 2006, 93; Haastettu kirkko 2012, 140–141.

¹⁹ Salmensaari 1998; Ryytty 2000, 10; Porkka 2008, 181.

²⁰ Ryytty 2000, 11; Pulkkinen 2002, 165–166; Holma 2005, 161–162.

²¹ Ryytty 2000, 11; Porkka 2008, 181–182.

²² Ryytty 2000, 11; Holma 2005, 161–162; Porkka 2008, 192.

²³ Lapsi on osallinen 2008, 15.

Perhekerho on kirkon linjauksen mukaan matalankynnyksen toimintaa, johon ei yleensä ilmoitauduta etukäteen. Niiden tavoitteena on antaa osallistujille mahdollisuus seurakuntayhteyteen sekä vertaistukea.²⁴ Tästä syystä suurin osa perhekerhojen kävijöistä on nuoria vanhempia, joille perhekerho voi olla voimavara arjen keskellä. Tapa toimia vanhempina on tuoreilla vanhemmilla usein vasta muodostumassa, joten ajatusten jakaminen muiden samassa tilanteessa olevien kanssa on tärkeää.²⁵ Lasten kasvaessa toisilta vanhemmilta haetaan neuvoja ja vertaistukea lapsen kysymyksiin vastaamiseen, pohdiskelun tukemiseen sekä omaan jaksamiseen.²⁶ Vanhempien, isovanhempien sekä hoitajien väliset keskustelut ja asioiden pohtiminen yhteisesti ovat oleellinen osa kerhoa.²⁷ Kirkko näkee tärkeänä myös parisuh-teeseen, perheeseen ja ihmisenä elämiseen liittyvien arkipäiväisten kysymysten pohtimisen yhdessä toisten kanssa, joka tarjoaa aikuisille mahdollisuuden oman identiteettinsä vahvistamiseen. Perhekerhon tarkoituksena on vahvistaa vanhempien itseluottamusta kasvattajana, puolisona sekä yhteisön jäsenenä.²⁸

Perhekerho-nimikkeeseen alla toteutuu monenlaisia toimintamuotoja. Niitä kutsutaan esimerkiksi vanhempi-lapsi-kerho, äiti-lapsi-kerho, vauvaperhekerho, vauvaolkkari, perhekahvila ja perhetupa -nimillä, mutta niistä tunnetuimmat muodot ovat *aikuinen-lapsikerho* sekä *avoin kerho*. Aikuinen-lapsikerhossa kotona lapsia hoitavat aikuiset ovat osan ajasta yhdessä lasten kanssa ja osan erikseen. Avoimen kerhon toiminta perustuu sen sijaan siihen, että eri ikäiset aikuiset ja lapset ovat koko ajan yhdessä ilman ohjattua ohjelmaa. He osallistuvat muun muassa kirkko-hetkeen, askarteluun ja laulamiseen yhdessä.²⁹

Perhekerho on aikuisten ja lasten yhteinen, toimintaa tarjoava ryhmä, johon ovat tervetulleita kaiken ikäiset ja kaikenlaiset perheet.³⁰ Kyseessä on jatkuvasti muuttuva ryhmä. Uusia perheitä tulee toimintaan mukaan äitiysloman, lomautuksen tai työttömyyden myötä ja vastapainoisesti toiset palaavat töihin tai muuttavat muualle. Toiminta on maksutonta eikä sinne myöskään tarvitse sitoutua tai ilmoittautua, minkä seurauksena ryhmän kokoonpano voi vaihdella eri kerroilla suuresti.³¹ Ker-

²⁴ Innanen 2006, 92; Lapsi on osallinen 2008, 15.

²⁵ Lindfors 1997, 154; Lapsi on osallinen 2008, 15.

²⁶ Lindfors 2000, 16.

²⁷ Innanen 2006, 92.

²⁸ Wennermark & Alopaeus-Karhunen, 2004, 22.

²⁹ Lindfors 1997, 159; 2000, 16; Porkka 2008, 181–182.; Haastettu kirkko 2012, 145.

³⁰ Wennermark & Alopaeus-Karhunen, 2004, 22.

³¹ Lindfors 2000, 17; KT 2007; Sakasti.

hojen säännöllisyys auttaa saman alueen perheitä tutustumisessa ja uusien yhteyksien löytämisessä.³² Erityisesti lapsille saman ikäisten leikkitoverien löytäminen on tärkeää ja monelle perhekerho voikin olla ensimmäinen kokemus lapsiryhmässä leikkimisestä.³³

Seurakunnan yksi tärkeimmistä tehtävistä on kirkon linjauksen mukaan tukea vanhempia ja kummeja lapsen kristillisessä kasvatuksessa. Perhekerho on yksi ensimmäisistä tahoista, joka tarjoaa tällaista tukea toimintansa avulla, sillä se vastaa seurakunnan eri-ikäisten jäsenten uskonnollisiin tarpeisiin.³⁴ Perhekerhotyö on lapsiperheissä oivallinen kristillisen perinteen jatkaja, sillä sen perusteet ovat Jeesuksen antamassa kaste- ja lähetyskäskyssä. Perheissä pohditaan erilaisia uskontoon liittyviä asioita, kuten kirkkovuoden juhlia ja niiden viettämistä sekä mahdollisen iltarukouksen roolia perheessä. Juuri perhekerhojen avulla seurakunta tavoittaa nuoria lapsiperheitä, joita ei muun toiminnan avulla välttämättä kohdattaisi.³⁵

Perhekerhon sisältö vaihtelee seurakunnittain ja voi olla hyvin monimuotoinen. Kerhokerran rakenteen on hyvä olla samaa järjestystä noudattava, jolloin se tulee sekä lapsille ja aikuisille tutuksi luoden turvallisuuden tunteen.³⁶ Suurimpaan osaan seurakunnan perhekerhoista on vakiintunut tietynlaiset ohjelmamuodot. Esimerkiksi hartaushetki tai hiljentymishetki, jolloin käsitellään kirkkovuoden mukaista raamatunkertomusta, on tärkeä osa kerhon kulkua. Myös yhteinen tekeminen, kuten askartelu- ja musiikkihetket, ovat osa kerhoissa opeteltavaa yhteistyötä. Jokainen kerho on omanlaisensa ja niiden toimintatavat muodostuvat kerholaisille tärkeistä asioista.³⁷

Salla Haataja-Hynynen ja Anneli Laukkanen esittelevät teoksessaan *Ovi on auki – ohjelmaa perhekerhoon* eräänlaisen esimerkkirungon (Liite 1), jossa on selkeästi esitelty kerhon ohjelma. Ohjelmarunko koostuu: alkukahvittelusta, hartaudesta, leikki- ja lauluhetkestä, askartelusta sekä yhteisestä päätöksestä.³⁸

2.3 Aiempi tutkimus aiheesta

Seurakunnan perhekerhotoimintaa on tutkittu melko vähän. Yliopistotasoisia tutkimuksia on tehty muutamia, mutta valtaosa tutkimuksista on ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä.

³² Wennermark & Alopaeus-Karhunen, 2004, 22.

³³ Seurakuntien perhekerho joustaa perheen mukaan [2015].

³⁴ Lindfors 1997, 154; Lipponen 2010, 162–163.

³⁵ Lindfors 1997, 154; 2000, 16–17; Lipponen 2010, 158.

³⁶ Haataja-Hynynen & Laukkanen 2009, 9.

³⁷ Lindfors 2000, 27.

³⁸ Haataja-Hynynen & Laukkanen 2009, 8.

Ensimmäinen akateeminen tutkimus perhekerhoista on Hanna Karrinmäen tutkimus *Äiti-lapsipiirit Vantaan seurakunnissa keväällä 1991* vuodelta 1994. Hän tutkii käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielmassaan Vantaan seurakuntien äiti-lapsipiirien toimintaa vuonna 1991. Karrinmäki käyttää tutkimusmenetelmään havainnointia sekä toimintaan osallistuvien äitien sekä työntekijöiden haastatteluja.³⁹ Toinen suoraan perhekerhoihin liittyvä tutkimus on Sanna Ryytyn uskonnonpedagogiikan pro gradu -tutkielma vuodelta 2000. Ryytyn tutkimuksessa *Mennään perhekerhoon. Perhekerho-osallistujien odotuksia, kokemuksia ja perhekerhon merkityksiä kahdessa eri seurakunnan perhekerhossa Espoossa* selvitetään nimensä mukaisesti perhekerhon osallistujien odotuksia, kokemuksia ja merkitystä kahdessa eri espoolaisseurakunnan perhekerhossa haastattelemalla.⁴⁰ Jenni Lipposen käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielman *Arkipäivän keitaita. Kolme Hyvinkään seurakunnan perhekerhoa* (2008) tutkimuskohteena ovat Hyvinkään seurakunnan perhekerhot. Hän lähestyy aihetta vanhempien näkökulmasta selvittäen syitä, miksi aikuiset osallistuvat seurakunnan järjestämiin perhekerhoihin sekä millaiseksi yhteisöksi aikuiset perhekerhon kokevat. Lipposen aineisto koostuu teema-haastatteluista ja haastatteluiden sisällönanalyysistä.⁴¹ Aihetta sivuaa myös Katriina Hallikaisen käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma *Perhetyö neljässä helsinkiläisessä seurakunnassa* (1998). Tutkimuksessa selvitetään sekä työntekijöiden että seurakuntalaisten toiveita ja kokemuksia seurakunnan perhetyöstä. Hänen aineistonsa koostuu työntekijöiden haastatteluista sekä perheille osutetuista kyselylomakkeista.⁴² Tuorein perhekerhoihin liittyvä tutkimus on Nanne-Sofia Tirkkosen pro gradu -tutkielma. Tirkkosen tutkielman *Perhekerhot seurakuntayhteyden vahvistajina* (2017) tarkoituksena on selvittää erilaisia syitä, miksi lastensa kanssa kotona olevat vanhemmat käyvät seurakunnan järjestämässä perhekerhossa. Tutkimuksen kohteena on yhden seurakunnan perhekerhoihin osallistuneet vanhemmat. Tirkkonen pyrkii vastaamaan kolmeen tutkimuskysymykseen: ”Millainen merkitys perhekerholla on osallistujien seurakuntayhteydelle”, ”Millainen suhde osallistujilla on seurakuntaan” sekä ”Millainen merkitys itse perhekerholla on osallistujalle”. Aineistonkeruu menetelmänä Tirkkonen käytti kyselylomaketta sekä sen

³⁹ Karrinmäki 1994.

⁴⁰ Ryytty 2000.

⁴¹ Lipponen 2008.

⁴² Hallikainen 1998.

pohjalta tehtyjä puolistrukturoituja haastatteluita, jotka hän analysoi sisällönanalyysin avulla.⁴³

Perhekerhotutkimus on esillä myös Tapani Innasen teoksessa *Uskonnon opettamista ja oppimista maalaisyhteisössä. Paikallistutkimus Kallilahden kyläkoulun ajalta ja alueelta* (2006), jonka tarkoituksena on hahmottaa lasten uskonnollista oppimista maalaiskylässä 1800-luvun puolivälistä 2000-luvun alkuun. Tutkimuksen aineisto koostuu sekä arkistomateriaalista että haastatteluaineistosta, joista jälkimmäinen on osittain toteutettu perhekerhon aikuisten ryhmäkeskustelun yhteydessä.⁴⁴

Vaikka yliopistoissa perhekerhotyötä käsitteleviä tutkimuksia on vain kourallinen, Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöiden joukossa siitä on tullut melko suosittu tutkimuskohde. *Varhaiskasvatus ja perhetoiminta seurakunnissa* -teos (2016) koostuu eri kirjoittajien artikkeleista liittyen kirkon varhaiskasvatukseen ja perhetyön teemoihin. Johanna Laurisen tutkimuksen *Kirkko, joka arvostaa lapsia, pitää huolta lapsen vanhemmista* tarkoituksena oli selvittää, miten perhekerhotoiminta tukee vanhemmuudessa. Tutkimus oli kvantitatiivinen ja siihen osallistui Malmin seurakunnan avoimien perhekerhojen kävijöitä. Aineisto kerättiin strukturoidulla kyselylomakkeella kymmenestä Malmin seurakunnan avoimesta perhekerhosta.⁴⁵

Tapiolan seurakuntaan liittyviä opinnäytetöitä on muutama. Mari Joensuu ja Virve Saarela selvittivät opinnäytetyössään, millaisia mielipiteitä ja toiveita seurakunnan alueen lapsiperheillä on Tapiolan seurakunnasta. Opinnäytetyö keskittyi erityisesti vastaajien tärkeänä pitämiin asioihin seurakunnan lapsi- ja perhetyössä.⁴⁶ Leena Linkola ja Veera Oinonen tutkivat opinnäytetyössään Tapiolan seurakunnan perhemessua ja lasten osallistumiskokemuksia.⁴⁷ Sen sijaan Veera Värtelän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lasten osallisuuden ja oikeuksien toteutumista seurakunnan perhekerhoissa. Hänen tutkimuskohteenaan olivat sekä Tapiolan seurakunnan että Leppävaaran seurakunnan lastenohjaajien kyselytutkimuksen tulosten lisäksi Leppävaaran seurakunnan päiväkerhoryhmien havainnointi.⁴⁸ Tutkimuksia on tehty seurakuntia varten, jotta ne voisivat kehittää toimintaansa. Irja Leh-

⁴³ Tirkkonen 2017.

⁴⁴ Innanen 2006.

⁴⁵ Laurinen 2016.

⁴⁶ Joensuu & Saarela 2004.

⁴⁷ Linkola & Oinonen 2012.

⁴⁸ Värtelä 2010.

tovaaran pari- ja perhetyön koulutuksen päättötyön tarkoituksena oli selvittää, minkälainen merkitys Tapiolan seurakunnan perhekerhoilla on siellä käyville vanhemmille. Tutkimushetkellä 2000-luvun alussa Lehtovaara työskenteli seurakunnan perhekerhoissa ja hänen tavoitteenaan olikin kehittää perhetyötä tutkimuksensa avulla.⁴⁹

3. Tutkimustehtävä ja tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Tapiolan seurakunnan perhekerhojen kehittymistä sekä osallistujien antamia merkityksiä perhekerhotoiminnalle. Tutkimus pyrkii vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miten Tapiolan seurakunnan perhekerhot ovat kehittyneet?
2. Minkälaisia merkityksiä Tapiolan seurakunnan perhekerhotoimintaan osallistuvat aikuiset antavat perhekerholle?

3.2 Tutkimusote ja aineisto

Tämä tutkimus on tapaustutkimus, jonka tarkoituksena on kuvata tutkittavaa ilmiötä eli perhekerhoa. Tutkimuskohteena on tapaustutkimukselle tyypillisesti yksittäisen seurakunnan perhekerhotoiminta sekä siihen osallistuneet perhekerhokävijät heille tyypillisessä ympäristössä. Tutkimuksen aineisto on kaksiosainen. Tutkimusaineisto koostuu Tapiolan seurakunnan arkiston toimintakertomuksista sekä perhekerhoissa käyville vanhemmille teetetyn kyselylomakkeen vastauksista. Tutkimuksessani toteutuu *metodinen triangulaatio*⁵⁰, jossa tutkimusmenetelminä yhdistyvät historiatutkimus ja kyselytutkimus. Historiantutkimuksessa selvitän Tapiolan seurakunnan perhekerhojen kehittymistä ja muotoutumista syntyhetkestä nykypäivään seurakunnan arkistoista löytyvien toimintakertomusten antaman tiedon perusteella. Kyselytutkimuksen aineistomenetelmänä käytän avoimista kysymyksistä koostuvaa kyselylomaketta, jonka avulla selvitän perhekerhotoimintaan osallistuvilta vanhemmilta erilaisia perusteita ja syitä perhekerhojen jatkuvaan suosioon – miksi perhekerhossa käyvät vanhemmat tulevat sinne lastensa kanssa? Valitsin aineistonkeräämismenetelmäksi avoimen kyselylomakkeen (liite 3), sillä halusin vanhempien pystyvän vastaamaan mahdollisimman rehellisesti ja avoimesti. Tämä

⁴⁹ Lehtovaara 2002.

⁵⁰ Metodinen triangulaatio tarkoittaa eri tutkimusmenetelmien hyödyntämistä yhdessä tutkimuksessa. Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2000, 215.

menetelmä mahdollistaa anonymiteetin säilymisen. Kyselylomake koostui vastaajan taustoja kartoittavasta osiosta sekä kymmenestä pääosin avoimesta kysymyksestä. Tutkimuksen kannalta tärkeimmät kysymykset pyrkivät selvittämään vastaajien perusteita perhekerhoon osallistumiselle, vanhempien käsityksiä sen tarjonasta sekä kerhossa tapahtuneiden asioiden näkymistä kotona.

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran mukaan kyselyä on järkevää käyttää aineistonkeräämisen menetelmänä, mikäli halutaan koota laaja tutkimusaineisto ja toteuttaa se yhtäläisenä kaikille tutkimukseen osallistuville. Tällöin useilta eri henkilöiltä voidaan kysyä monia asioita ja täten säästää tutkijan aikaa. Toteutusvaihtoehtoina voidaan käyttää joko kontrolloitua kyselyä, jossa tutkija on läsnä tutkimus-tilanteessa tai etänä tehtävää postikyselyä. Kyselytutkimus on helposti aikataulutettavissa ja analyysin avuksi on kehitetty erilaisia valmiita menetelmiä, jolloin tutkijan ei tarvitse kehitellä niitä itse. Kysely voi sisältää monivalintakysymyksiä, avoimia kysymyksiä tai asteikkoihin perustuvia kysymyksiä. Avoimia kysymyksiä sisältävä kysely antaa vastaajille mahdollisuuden olla rehellinen ja kertoa juuri sen mitä haluaa. Koska vastausvaihtoehtoja ei ole annettu etukäteen, kysely osoittaa vastaajien keskeisimmät ajatukset aiheeseen liittyen.⁵¹

Kyselyn käyttämiseen aineistonkeruumenetelmänä liittyy myös erilaisia haittoja, kuten vastaajien epärehellisyys, kysymysten väärinymmärrys tai vastausten tahaton vääristäminen. Tutkijan on vaikeaa tietää, miten vakavasti vastaajat suhtautuvat tutkimukseen. Haasteena voidaan pitää hyvän kyselylomakkeen kehittämistä, joka vaatii tutkijalta sekä aikaa että riittävää tietämystä aiheesta.⁵²

Tutkimusaineisto kerättiin alkuvuodesta 2016. Kyselylomakevastauksia tuli yhteensä 16 kappaletta neljästä eri kerhosta. Perhekerhoihin osallistuvista vanhemmista kaikki paikalla olleet vastasivat kyselyyn kahden peräkkäisen kerhokerran aikana. Ensimmäisellä kerhokerralla annoin ohjeet yhteisesti hartaushetken yhteydessä ja pyysin aikuisia täyttämään kyselylomakkeen kahvikupin ääressä. Vastaus-tilanteessa en ollut itse läsnä, vaan hoidin lastenohjaajan työtehtäviä leikkimällä lasten kanssa toisessa huoneessa. Kyseisellä viikolla perhekerhoihin osallistuvien määrä oli flunssa-aallon tai muun syyn vuoksi vähäinen, kaiken kaikkiaan vain yhdeksän perhettä. Tämän vuoksi otin tutkimukseni puheeksi myös seuraavalla viikolla ja pyysin aiemmin poissaolleita vanhempia vastaamaan kyselyyni, minkä he

⁵¹ Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 182–191.

⁵² Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 180–182.

tekivät mielellään. Harmikseni aineiston keräämisen aikana perhekerhojen kävijämäärät olivat tavallista alhaisempia, joten vastauksia ei tullut niin montaa kuin olisin toivonut. Anonymiteetin säilyttämiseksi kysely toteutettiin osittain kontrolloituna kyselynä, sillä vastaukset kerättiin palautuslaatikkoon, jonka tutkija sai käsiinsä vasta kerhon päätyttyä.

3.3 Vastaajat ja kyselylomake

Toteutin Tapiolan seurakunnan perhekerhotoimintaa käsittelevän tutkimukseni pääosin avoimista kysymyksistä koostuneella kyselylomakkeella (Liite 1). Kyselyyn vastasi kaiken kaikkiaan 16 perhekerhotoimintaan osallistunutta henkilöä, joista yksi oli mies ja 15 naisia. Heistä evankelis-luterilaisen kirkon jäseniä olivat melkein kaikki, sillä vain yksi jätti vastaamatta kyseiseen kohtaan. Kyselyyn vastanneista 14 kertoi olevansa perhekerhoon osallistuvien lasten vanhempi, yksi isovanhempi ja yksi hoitaja. Yhden lapsen kanssa kerhoon osallistui yhdeksän vastaajaa, kahden lapsen kanssa kuusi vastaajaa ja yksi ei maininnut osallistuvien lasten määrää. Vastaajat olivat kyselyhetkellä 29–58-vuotiaita ja heidän keski-ikänsä oli 34 vuotta. Yksi vastaajista ei ilmoittanut ikäänsä.

Kyselylomake koostui lyhyen taustatieto-osion lisäksi avoimista kysymyksistä, jotka liittyivät perhekerhotoimintaan osallistumiseen. Kyselylomakkeessa oli kymmenen kysymystä, joista neljään oli annettu vastausvaihtoehdot valmiiksi ja muut kuusi kysymystä olivat täysin avoimia. Kyselyn lopussa oli vielä avoin kysymys ”mitä haluaisitte vielä sanoa?”, johon vastaajat kirjoittivat vastauksiaan tarkentavia asioita sekä antoivat positiivista palautetta ja kiittivät perhekerhoissa tehdystä työstä. Yksi vastaajista toivotti menestystä gradun tekoon.

3.4 Kyselyaineiston analyysimenetelmä

Perhekerhoista kerätty aineisto oli yllättävän monipuolinen, vaikka otos ei ollut kovin suuri. Analyysimenetelmänä käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jossa yhdistellään käsitteitä, joiden avulla saadaan vastaus tutkimustehtävään. Sisällönanalyysi perustuu Tuomen ja Sarajärven mukaan ”tulkitaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä.” Tutkijan tarkoituksena on ymmärtää tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan analyysin eri vaiheissa.⁵³

⁵³ Tuomi & Sarajärvi 2009, 112.

Sisällönanalyysia voidaan kuvata kolmivaiheiseksi prosessiksi, johon kuuluvat aineiston pelkistäminen eli redusointi, aineiston ryhmittely eli klusterointi sekä abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Aineiston pelkistäminen tapahtuu joko tiivistämällä tai pienempiin osiin jakamalla, jolloin ne pyrkivät liittymään tutkimustehtävän kysymyksiin mahdollisimman tarkasti. Pelkistämistä seuraavan ryhmittelyn tarkoituksena on etsiä aineistosta samankaltaisia käsitteitä, jotka yhdistetään ja nimetään sisältöä vastaavaksi alaluokaksi. Klusteroinnin avulla luodaan pohja ja alustavat kuvaukset tutkittavalle ilmiölle. Abstrahointi sen sijaan erottelee olennaisen tiedon, jolloin niistä muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Niiden avulla tutkijalle muodostuu kuva tutkimuskohteesta.⁵⁴

Toteutin analyysin Tuomen ja Sarajärven esittämällä tavalla. Nimesin vastaajat V1, V2, V3 ja niin edelleen analyysin helpottamiseksi.

Taulukko 1. Esimerkki aineiston pelkistämisestä eli redusoinnista.

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
”Se on <u>mahdollisuus</u> lapselle <u>nähdä muita lapsia</u> ja <u>vanhemmalle</u> <u>muita vanhempia</u> , lisäksi <u>olemme</u> <u>viihtyneet</u> ja <u>tykänneet ohjelmasta</u> ja senkin takia olemme tietysti tulleet.” ⁵⁵	Lapsen mahdollisuus nähdä muita lapsia Vanhemman mahdollisuus tavata muita aikuisia Viihtyminen ohjelmasta pitäminen	Lapsi saa seuraa muista lapsista Aikuisten keskinäinen kohtaaminen Mukavaa ja viihtyisää toimintaa

Ensimmäiseksi pelkistin kyselylomakkeiden vastaukset, jotka olivat lyhyitä, pääosin ranskalaisin viivoin kirjattuja lauseita. Muutamissa lomakkeissa oli kuitenkin vastattu pidemmin. Pelkistäminen toteutui yksittäisten sanojen sekä lauseiden poimimisella alkuperäisistä vastauksista. Tämän jälkeen ryhmittelin pelkistetyt ilmaukset samankaltaisten vastausten perusteella ja yhdistelin ne omiksi alaluokan käsitteiksi (Taulukko 1).

⁵⁴ Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–112.

⁵⁵ V04.

Taulukko 2. Esimerkki aineiston abstrahoinnista Vuorovaikutuksen ja keskinäisen kohtaamisen pääluokan muodostamisessa.

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Lapsi saa seuraa muista lapsista Lapsi leikkii muiden lasten kanssa	Lasten välinen vuorovaikutus	Vuorovaikutus ja keskinäinen kohtaaminen
Vertaistukea aikuiselle Aikuisten välinen keskustelu	Aikuisten välinen vuorovaikutus	
Vanhemman ja lapsen yhdessäolo Lapsen kontakti muihin aikuisiin	Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus	

Tämän jälkeen ryhmittelin samankaltaiset alaluokat yhteen ja muodostin erilaisia yläluokkia, joita ovat muun muassa ”lasten välinen vuorovaikutus”, ”Hengellisyys ja uskonnollisuus” sekä ”Mielekästä tekemistä aikuiselle ja lapselle”. Lopulta analyysin seurauksena syntyi seuraavat neljä pääluokkaa: ”Vuorovaikutus ja keskinäinen kohtaaminen”, ”Mielekäs toiminta”, ”Hengellinen elämä ja seurakuntayhteys” ja ”Musiikin merkitys”, jotka samalla toimivat myös yhdistävinä luokkina.

4. Perhekerhotoiminta Tapiolan seurakunnassa

4.1 Tapiola – puutarhakaupunki Helsingin kupeessa

Tapiolan puutarhakaupungin rakentaminen Espooseen, Otaniemen teekkarikylän ja Westendin hiekkarantojen väliin alkoi kesällä 1952. Rakennustöitä seurattiin eri puolilla Suomea ja lehdet kirjoittivat siitä ”Helsingin tytärkaupunkina”.⁵⁶ Myös ulkomailla huomiota saanut puutarhakaupunki rakennettiin Hagalundin kartanon maille, jotka Väestöliiton ja sen toimitusjohtajan Heikki von Hertzenin toimesta perustettu Asuntosäätiö oli ostanut vuotta aikaisemmin Tapiolan rakentamisen edistämistä varten.⁵⁷ Mallia rakentamiseen otettiin ulkomailta, erityisesti muista pohjoismaista sekä Yhdysvalloista.⁵⁸

Ensimmäiset asukkaat muuttivat Tapiolaan 1953 ja vuotta myöhemmin ensimmäinen rakennusvaihe valmistui. Sen myötä asukasmäärä puutarhakaupungissa oli noussut yli tuhanteen. Kahdessa vuodessa asukasmäärä oli nelinkertaistunut ja vuoteen 1960 mennessä asukkaita oli lähemmäs 9000.⁵⁹ Uudet asukkaat kohtasivat kuitenkin muutamia hankaluuksia. Esimerkiksi lähin ruokakauppa sijaitsi Laajalahdessa, eikä kulkuyhteyksiä Helsinkiin ollut, jossa valtaosan työpaikat sijaitsivat.⁶⁰

Tapiola on alusta alkaen ollut ”lasten kaupunki.”⁶¹ Ensimmäisten asukkaiden keski-ikä oli alle 20 vuotta, sillä lapsia oli valtavasti. Esimerkiksi alle viisivuotiaita lapsia oli yli 300, joten neuvolatoiminta ja muu lastensuojelytyö oli saatava alkuun.⁶² Myös kansakoululle oli tarvetta, mutta Espoon kunnalla ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta rakentaa sellaista, joten Asuntosäätiö riensi jälleen apuun. Sen rakennuttamaa lastentarhaa muokattiin siten, että se soveltui kouluksi.⁶³

Tapiolan seurakunnan toiminta alkoi seurakuntatyönä vapaaehtoisten voimin vuonna 1955, jolloin Tapiolan seurakuntayhdistys ry. sai alkunsa. Nuorten perheiden ja erityisesti lasten runsauden vuoksi erityisesti pyhäkoulu- ja kerhotoiminta oli tarpeen kasvavassa puutarhakaupungissa.⁶⁴ Tapiolan seurakunta perustettiin vapupäivänä vuonna 1960, jolloin se irrotettiin Espoon jakamattomasta seurakunnasta

⁵⁶ Itkonen 2013, 17.

⁵⁷ Ojanen 1990, 221; Panzar 2008, 57; Itkonen 2013, 17. Puutarhakaupunkimallissa korkeita ja matalia kerrostaloja on sijoitettu lomittain ja viheralueita on runsaasti.

⁵⁸ Panzar 2008, 60.

⁵⁹ Ojanen 1990, 221; Itkonen 2013, 29.

⁶⁰ Itkonen 2013, 29.

⁶¹ Itkonen 2013, 29.

⁶² Ojanen 1990, 221; Itkonen 2013, 29.

⁶³ Itkonen 2013, 31.

⁶⁴ Ojanen 1990, 221.

voimakkaan väestönkasvun myötä. Seurakunnan alueeseen kuuluivat Tapiolan lisäksi Otaniemi, Westend, Mankkaa, Taavinkylä sekä Laajalahti.⁶⁵ Ensimmäiseksi kirkkoherraksi valittiin teologian lisensiaatti Samuel Lehtonen, joka toimi virassaan aina Helsingin hiippakunnan piispaksi valintaan, vuoteen 1982 asti.⁶⁶ Seurakunnan väkiluku kasvoi nopeasti. Aluksi keski-ikä oli alle kahdenkymmenen, mutta ajan myötä väestönkehitys tasaantui, jonka seurauksena keski-ikä nousi.⁶⁷ Tapiolan seurakunnan perustamisen myötä Espoon suomalainen seurakunta jaettiin viiteen pienempään seurakuntaan, jotka yhdessä muodostivat nykyisen Espoon seurakuntayhtymän.⁶⁸ Vuonna 2016 seurakunnan väkiluku oli noin 22 650.⁶⁹

4.2 Tapiolan seurakunnan perhekerhojen historia

Perhekerhon kaltaiset perhepiirit olivat nykyisten perhekerhojen edelläkävijöitä. Ne aloittivat Tapiolan seurakunnassa 1950-luvun loppupuolella vastauksena nuorten äitien ja isien toiveisiin olla mukana seurakuntatyössä.⁷⁰ Espoossa ensimmäinen äiti-lapsipiiri syntyi Matinkylään vuonna 1973. Kotona lapsiaan hoitavat espoolaisäidit kaipasivat toimintaa, jossa oli mahdollista tavata muita samassa tilanteessa olevia siten, että lapsille oli järjestetty muuta ohjelmaa. Äiti-lapsipiiritoiminnan alkaminen oli äideille uudenlainen sosiaalinen kokemus ja he alkoivat yhdessä suunnitella kerhojen ohjelmaa.⁷¹

Tapiolan seurakunnan toimintakertomusten⁷² perusteella vaikuttaa siltä, että perheille järjestetty kerhotoiminta alkoi äiti-lapsikerhojen nimellä vuonna 1987.⁷³ On mahdollista, että kerhotoiminta olisi alkanut aiemmin, mutta kyseisestä toiminnasta ei ole mainittu toimintakertomuksissa. 1980-luvun loppupuolella äiti-lapsikerhoja järjestettiin kolmessa eri pisteessä (Laajalahdessa, Otaniemessä ja Tapiolan kirkolla) ja ne kokoontuivat kerran viikossa. Tapiolan alueella asui runsaasti yksinäisiä kotiaiteja, jotka kaipasivat jonkinlaista toimintaa. Tarvetta oli erityisesti

⁶⁵ Ojanen 1990, 185–186; 221–222.

⁶⁶ Ojanen 1990, 195.

⁶⁷ Ojanen 1990, 185.

⁶⁸ Ojanen 1990, 185.

⁶⁹ Seurakuntien jäsenmäärä 2016 seurakunnittain.

⁷⁰ Itkonen 2013, 127–128.

⁷¹ Salmensaari 1998.

⁷² Toimintakertomusten käyttämistä relevantteina lähteinä vaikeuttaa niiden epämääräisyys ja suppeus. Toimintakertomusten sisältö vaihtelee myös eri vuosina runsaasti, mutta toisaalta toistoakin esiintyy. Esimerkiksi vuosien 1995–1997 toimintakertomuksissa on sanasta sanaan sama lause perhekerhoihin liittyen: ”Perhekerhot ovat olleet suosittuja. Kerhoja kokoontui neljä. Varsinkin Mankkaalla toiminta on vilkasta.”

⁷³ Tapiolan seurakunnan toimintakertomus 1987, 5.

Mankkaalla, mutta seurakunnalla ei kuitenkaan ollut tarvittavia tiloja. Kerhojen tarkoituksena oli tarjota äideille mahdollisuus lasten kasvatukseen ja perheeseen liittyvistä kysymyksien pohdiskeluun ja keskusteluun.⁷⁴

Myöhemmin 1990-luvun alussa äiti-lapsikerhojen määrä nousi neljään. Kerhojen määrä vakiintui viiteen keväästä 1992 alkaen, kun Mankkaalle perustettiin kaksi uutta äiti-lapsikerhoa. Tarvetta olisi ollut enemmänkin, mutta työntekijäpulan vuoksi lisää kerhoja ei voitu perustaa.⁷⁵ Perhekerhojen määrä kasvoi vuosien edetessä, mutta tarkempia tietoja siitä, minne kerhoja lisättiin ja mistä resursseja hankittiin ei toimintakertomuksissa ole. Äiti-lapsikerho-nimityksen vaihtumisesta perhekerhoksi ei ole mainintaa. Todennäköisimmin muutos on tapahtunut vuoden 1993–94 tienoilla, sillä vuoden 1994 toimintakertomuksessa käytetään nimitystä perhekerho.⁷⁶ 2000-luvulla perhekerhojen määrä vaihteli viiden ja yhdentoista kerhon välillä. Kävijöitä oli paljon, mutta kerhojen määrä oli sidoksissa vaihteleviin työntekijäresursseihin.⁷⁷ Lapsi- ja perhetyön toimintakertomukset keskittyivät pääosin päiväkerhoihin ja pyhäkouluun liittyviin asioihin, eikä tarkempia tietoja perhekerhoista ollut.

Erityisesti 2010-luvun toimintakertomuksissa perhekerhojen kerrottiin ainoastaan toimivan ja kävijöitä riittävän.⁷⁸ Huomion arvoista oli se, että maininta esiintyi, mikäli oli järjestetty jotain merkittävää, kuten kansainvälisen perhekerhon ja iltaperhekerhon kokeilemisen aloittaminen. Aiemmin avoimina perhekerhoina järjestetty toiminta muuttui olohuonetoiminnaksi, jonka myötä osallistujamäärä kasvoi.⁷⁹

4.3 Perhekerhot aineiston keräämisen aikana

Lapsi- ja perhetyöntoimintakertomuksen 2016 mukaan perhekerhot ovat vakiinnuttaneet paikkansa seurakunnan toiminnassa ja ovat edelleen suosittuja. Vuonna 2016 Tapiolan seurakunnan perhekerhoissa oli osallistujia yhteensä 3754 henkilöä, joista aikuisia oli 1759 ja lapsia 1995.⁸⁰ Kerhotoiminta sijoittuu pääosin arkiaamuihin ja toteutuu kolmen ohjaajan (kahden lastenohjaajan ja yhden perhetyöntekijän) toimesta. Perhekerhoja on toiminut eri puolilla Tapiolan seurakunnan alueella, kuten

⁷⁴ Tapiolan seurakunnan toimintakertomus 1988, 5.

⁷⁵ Tapiolan seurakunnan toimintakertomus 1992, 5; 1993, 5; 1994, 5; 1997, 6; 1998, 5

⁷⁶ Tapiolan seurakunnan toimintakertomus 1994, 5.

⁷⁷ Tapiolan seurakunnan toimintakertomus 1999, 11; Perhetyön toimintakertomus vuodelta 2000.

⁷⁸ Lapsi- ja perhetyön toimintakertomus 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015.

⁷⁹ Lapsi- ja perhetyön toimintakertomus 2009, 2010.

⁸⁰ Perhekerhot seurakunnittain 2009–2016. Tilaisuuksia järjestettiin 224.

Laajalahdessa, Mankkaalla, Otaniemessä sekä Tapiolan kirkolla. Aineiston keräämisen aikana perhekerhotoimintaa järjestettiin perinteisenä perhekerhona Mankaan seurakuntakodilla, Tapiolan kirkolla ja Laajalahden kerhopisteessä sekä toiminnallisena iltaperhekerhona Otaniemen kappelilla.⁸¹

Tapiolan seurakunnan perhekerhojen pääsisältö on ollut kaikissa kerhoissa sama ja se rakentui tiettyjen rutiinien ympärille. Työskennellessäni lastenohjaajana käytimme kaikissa perhekerhoissa aiemmin mainitun Haataja-Hynysen ja Laukkasen esimerkkirungon osia hieman sovelletuin menetelmin. Perhekerhoissa käytetty runko on esitetty Taulukossa 3 ja se on ollut käytössä työskennellessäni Tapiolan seurakunnassa.

Perhekerho alkaa yhteisellä hartaushetkellä, jossa jokainen lapsi ja aikuinen pääsevät osallistumaan tavalla tai toisella. Kirkkovuoden teemojen mukaan kulkevien hartaushetkien kuunnellaan kirkon kelloja symboloivan triangelin soittoa, jonka jälkeen jokainen lapsi saa soittaa itse ja kertoa oman sekä mukana olevan vanhemman tai muun aikuisen nimen. Nimikierroksen jälkeen sytytetään kynttilä ja lauletaan 'kynttilänsytytys-laulu' ja rukoillaan kerhorukous. Niin kutsuttujen alkurutiinien jälkeen on vuorossa kirkkovuoden teemaan sopiva hartausosio. Hartaus pyrkii olemaan joka kerhokerralla erilainen ja se voi esimerkiksi olla jokin raamatunkertomus esitettynä lyijyjalkanukeilla tai lattiakuvahartaus. Alkuvuodesta 2016 hartaushetken teemoina oli kirkkovuoden mukaisesti "Jeesus ilmaisee jumalallisen voimansa" sekä "Ansaitsematon armo", jotka toteutettiin *Kaanan häät* ja *Viinitarhan työmiehet* -raamatunkertomusten muodossa.⁸² Hartauksia suunnitellessa pyrki- myksenä oli palvella sekä lapsia että aikuisia ja niiden toteutuksessa osallistettiin erityisesti lapsia. Hartaushetken päättää yhteisesti laulettu Jumalan kämmenellä - virsi sekä sammutetaan kynttilä 'kynttilänsammutus-lorulla'.

⁸¹ Tapiolan seurakunnan toimintakertomus, varhaiskasvatustiimi 2016.

⁸² Tapiolan seurakunnan perhekerhosuunnitelma kevät 2016.

Taulukko 3. Esimerkkirunko Tapiolan seurakunnan perhekerhon ohjelmasta⁸³

<p>Tapiolan seurakunnan perhekerhojen runko</p> <p>Kevät 2016 klo 9.30-11.00 (kellonajat ovat suuntaa antavia)</p>
<p>klo 9.30-9.50 Alkuhartaus</p> <ul style="list-style-type: none"> - Triangelin soittaminen ja nimikierros - Kynttilän sytyttäminen ja 'kynttilänsytytys-laulu'⁸⁴ - Kerhorukous⁸⁵ - Päivän teema kirkkovuoteen tai vuodenaikaan liittyen - Jumalan kämmenellä -virsi (LV133) - Kynttilän sammuttaminen ja 'kynttilänsammutus -loru'⁸⁶
<p>klo 9.50-10.05 Mehu- ja keksihetki</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lapset syövät keksejä, riisikakkuja tai omia eväitä sekä juovat mehua tai vettä yhdessä vanhempansa tai mukana olevan aikuisen kanssa
<p>klo 10.05-10.35 Leikkiä ja kahvittelua</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lapset voivat jäädä leikkimään leikkihuoneeseen kahden työntekijän kanssa - Aikuisille on tarjolla kahvia tai teetä ja yhteistä keskustelua toisessa huoneessa - Kahvitteluhuoneessa on vauvaleluja pienimmille lapsille, jotka eivät uskalla vielä jäädä leikkimään yksinään/muiden lasten kanssa - Aikuinen voi myös hakea kahvin/teen leikkihuoneen puolelle ja leikkiä siellä yhdessä lasten kanssa
<p>klo 10.40-11.00 Lauluhetki</p> <ul style="list-style-type: none"> - Alkulaulu: 'Me istuudumme piiriin'⁸⁷ - Tarinan muodossa etenevä lauluhetki, joka liittyy vuodenaikaan, hartauteen tai muuten ajankohtaiseen aiheeseen - Loppulaulut: 'Taivaan isän kämmenellä'⁸⁸ ja 'Nyt on aika vilkuttaa'⁸⁹

⁸³ Tapiolan perhekerhot 2017. Kyseinen esimerkkirunko on ollut käytössä aineiston keruun aikana, mutta kirjallisena julkaisuna vasta vuonna 2017 työntekijävaihdosten vuoksi.

⁸⁴ Torri-Tuominen 2010. "Sytyy kynttilä. Istumme nyt hiljaa. Jeesus luonamme. Valon tuojamme."

⁸⁵ Juntunen 1991. "Pienet suuret ihmiset, taivaan isä suojele. Siunaa meitä kaikkia, kerhossa ja kotona. en."

⁸⁶ "Sammu, sammu kynttilä. Kiitos tästä hetkestä."

⁸⁷ Torri-Tuominen 2012, LV123. "Me istuudumme piiriin näin käsi kädessä. On jokaisella sisko tai veli vierellä. On ystäviä meillä ja Isä yhteinen. Ja tämä maailmamme on koti kaikkien."

⁸⁸ Taivaan isän kämmenellä. "Taivaan isän kämmenellä tänään laulaa sain. Taivaan isän kämmenellä tänään leikkiä sain. Kiitos isä taivaan, kun varjelet sä meitä. Matkallemme anna aina enkeleitä." Tuntematon tekijä.

⁸⁹ Nyt on aika vilkuttaa. "Nyt on aika vilkuttaa, vilkuttaa ja vilkuttaa. Nyt on aika vilkuttaa. On aika vilkuttaa." Tuntematon tekijä.

Hartauden jälkeen on vuorossa mehu- ja keksihetki lapsille, joka nautitaan yleensä yhdessä vanhemman kanssa. Mehui- ja keksihetken jälkeen lapsella on mahdollisuus jäädä leikkimään leikkihuoneeseen kahden lastenohjaajan valvontaan, jolloin aikuisille on tarjolla kahvia, teetä sekä keskustelua toisessa huoneessa. Lapset voivat lähteä aikuisen mukaan, sillä aikuisten puolella on muutamia vauvaleluja kaikkein pienimmille lapsille. Lapsi voi myös halutessaan mennä kahvihuoneen puolelle tai jos lapselle tulee ikävä äitiä. Aikuisten keskustelut ovat etukäteen suunniteltuja ja yleensä ne ovat toteutettu ohjatusti perhetyöntekijän johdolla joko hartauden tai kirkkovuoden teemaan sopivia tai muuten vain ajankohtaisia.⁹⁰

Perhekerhon lopuksi vietetään lyhyt lauluhetki, joka sisältää vuoden aikaan sopivia lauluja. Lauluhetki kestää noin 15-20 minuuttia ja sisältää joka kerta jonkinlaisen teeman. Tapiolan seurakunnassa lauluhetkiin pyritään panostamaan. Lauluhetket suunnitellaan etukäteen, jotta ne olisivat lapselle mahdollisimman mielekkäitä. Keväällä 2016 lauluhetkien teemoja olivat muun muassa ”talvinen metsäretki”, ”leipominen” sekä ”pääsiäisen ihme”.⁹¹ Luluhetkien laulut rakentuvat teeman mukaisten laulujen ympärille ja siirtyminen laulusta toiseen sanoitetaan lapselle mielekkäällä tavalla. Luluhetket aloitetaan ja lopetetaan joka kerta samoilla lauluilla, joiden avulla pyritään muodostamaan lauluhetkelle turvallinen rituaali.

⁹⁰ Tapiolan seurakunnan perhekerhosuunnitelma kevät 2016.

⁹¹ Tapiolan seurakunnan perhekerhosuunnitelma kevät 2016.

5. Perhekerhojen merkitys toimintaan osallistuville

5.1 Kohtauspaikkana perhekerho

5.1.1 Vuorovaikutus osana perhekerhoa

Perhekerhoon osallistuvien vanhempien kyselylomakkeen vastausten perusteella erilaisia vuorovaikutustilanteita voidaan pitää yhtenä merkittävimmistä tekijöistä toimintaan osallistumiselle. Vastaajat nimesivät erilaisia vuorovaikutuksen muotoja, joita esiintyi muun muassa aikuisten välillä, lasten välillä sekä aikuisten ja lasten välillä. Aikuisten väliset vuorovaikutustilanteet tulivat esille pääosin keskustelutilanteissa, kun taas lasten väliset vuorovaikutustilanteet keskittyivät erilaisiin leikkeihin muiden lasten kanssa.

Aiemmissa tutkimuksissa vuorovaikutus on osoittautunut myös tärkeäksi osallistumissyiksi. Hanna Karrinmäen tutkimukseen osallistuneiden mukaan merkittävin osallistumisperuste oli sosiaalisten kontaktien saaminen. Vuorovaikutustilanteet nähtiin tärkeinä, sillä valtaosa osallistuneista toivoi saavansa perhekerhosta aikuiskontakteja. Lasten mahdollisuuksia muiden lasten kanssa leikkimiseen pidettiin merkittävänä.⁹² Tapani Innasen tutkimuksen haastattelujen perusteella Kallislahden seurakunnan perhekerhoa pidettiin paikkana, jossa kotiäidit pääsivät tapaamaan toisiaan ja keskustelemaan keskenään.⁹³ Sanna Ryytyn tutkimuksen vastaajat kertoivat osallistuneensa perhekerhoon, jotta he pääsevät tapaamaan muita aikuisia ja tutustumaan lähialueen muihin vanhempiin. Perhekerhoon osallistuttiin pääasiassa lasten vuoksi, jolloin se tarjosi mahdollisuuden leikkimiseen kavereiden kanssa.⁹⁴ Jenni Lipposen tutkimuksessa perhekerhot nähtiin positiivisina yhteisöinä, joissa vallitsi hyvä yhteishenki.⁹⁵ Nanne-Sofia Tirkkosen tutkimukseen osallistuneiden mukaan perhekerho voi olla ”hyvä väylä tutustua uusiin ihmisiin ja ylläpitää sosiaalisia suhteita”, sillä kaikki vastaajat pitivät perhekerhon sosiaalista näkökulmaa merkittävänä.⁹⁶

Kyselyyn vastanneiden mukaan uusiin tuttavuuksiin tutustumista ja ystävyys-suhteiden muodostumista pidetään merkittävänä sekä lasten että vanhempien elämässä. Tapiolan seurakunnan perhekerhot koetaan lämpiminä ympäristöinä, jonne aikuisen ja lapsen on mukavaa tulla. Tämä korostuu yhteisöllisyys-käsitteen esiintymisenä joissain vastauksista. Muutamissa vastauksissa korostetaan yhdessäoloa

⁹² Karrinmäki 1991, 29–35.

⁹³ Innanen 2006, 111–113.

⁹⁴ Ryytty 2000, 55, 57–58.

⁹⁵ Lipponen 2008, 47.

⁹⁶ Tirkkonen 2017, 52

oman lapsen kanssa, mutta pääasiallisesti vastauksista nousee esille kaikkien yhteisen yhdessäolon merkitys. Muutamat vanhemmat pitävät tärkeänä lapsen kontaktia muihin aikuisiin, kuten kerhon ohjaajiin. Perhekerho tarjoaa vastaajien mukaan turvallisen ympäristön lapselle, jolloin vanhemmalla on mahdollisuus havainnoida oman lapsensa toimintaa ja leikkejä. Tapiolan seurakunnan osallistujat pitävät perhekerhoa eräänlaisena kohtaamispaikkana, joka tarjoaa mahdollisuuden sekä aikuisille että lapsille tutustua muihin perheisiin ja viettää aikaa yhdessä.

5.1.2 Vuorovaikutustilanteet aikuisten ja lasten välillä

Tapiolan seurakunnan perhekerhon vanhemmat pitävät yhdessäoloa tärkeänä ja näkevät perhekerhon erityisesti aikuisten ja lasten välisenä vuorovaikutustilanteena. Eräs vastaajista osallistuu perhekerhoon, koska

-- haluamme [lapseni kanssa] tavata muita lapsia ja aikuisia. --[Perhekerho on] äidin ja isomman lapsen yhteinen hetki ilman pikkusisarusta.⁹⁷

Kyselyyn vastanneiden mukaan yksi tärkeimmistä perusteista perhekerhoon osallistumiselle on lapsen vuorovaikutustaitojen kehittyminen. Perhekerhossa käydään säännöllisesti, sillä se tarjoaa lapselle oivallisen mahdollisuuden oppia ja harjoitella uusia asioita ja taitoja.

Merkittävimpinä asioina vastauksista nousevat esille esimerkiksi lapsen omien sosiaalisten taitojen oppiminen ja harjoittelu sekä uusiin tilanteisiin ja vieraisiin aikuisiin totutteleminen ilman vanhempaa:

Kotihoidossa oleville lapsille sosiaalisten tilanteiden harjoittelua ja hoidossa olemisen harjoittelua.⁹⁸

--[Perhekerho tarjoaa] mahdollisuuden harjoitella pienimuotoisesti hoitajan seurassa olemista.⁹⁹

Osallistujien mukaan perhekerho on monille lapsille ensimmäinen paikka, jossa vietetään aikaa muiden lasten ja aikuisten kanssa. Perhekerho on oivallinen tilaisuus lapselle harjoitella hoitoon jäämistä sekä äidistä vieraantumista, jolloin sitä pidetään turvallisena ja sopivana ympäristönä tämän opetteluun. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaankin, että lapset oppivat jatkuvasti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa toimiessaan muiden ihmisten ja ympäristön kanssa.¹⁰⁰

⁹⁷ V01.

⁹⁸ V11.

⁹⁹ V10.

¹⁰⁰ VASU 2005, 27.

Työntekijöiden positiivinen rooli lasten elämässä tuli esille muutamissa vastauksissa. Eräs vastaajista pitää tärkeänä, että

[Lapsi] oppii olemaan vieraiden ihmisten kanssa ja [saa] uusissa tilanteissa rohkeutta (leikkii ilman äitiä leikkihuoneessa).¹⁰¹

Muutamista vastauksista käy ilmi, että työntekijöistä puhutaan kotona yhdessä lapsen kanssa. Tirkkosen tutkimuksessa työntekijöiden rooli nähtiin merkittävänä ja vuorovaikutusta tukevana tekijänä, sillä toiminnallaan he rohkaisivat sekä aikuisia että lapsia avoimeen kommunikointiin. Lastenohjaajan työ nähtiin tärkeänä myös aikuisten osalta, sillä häneltä sai tukea vanhemmuuteen.¹⁰²

Tapiolan seurakunnan perhekerhotoimintaan osallistuneiden mukaan on tärkeää, että lapsella on elämässään monia turvallisia aikuisia vanhempiensa lisäksi. Sanna Ryytyn tutkimuksen mukaan perhekerho mahdollisti lapsille sosiaalisen kanssakäymisen oppimisen, sillä lapset pääsivät harjoittelemaan isomman ihmisjoukon keskellä olemista, varsinkin silloin, kun oma äiti ei ollut vierellä. Ryytyn tutkimukseen osallistuneet vanhemmat halusivat, että heidän lapsensa tapaavat erilaisia ihmisiä (aikuisia ja lapsia) sekä näkevät uudenlaisia tilanteita ja tapoja sosiaalisen kanssakäymisen suhteen.¹⁰³ Myös Lipposen tutkimuksessa todetaan, että monelle lapselle perhekerho oli paikka, jossa lapsi joutui olemaan isommassa ryhmässä erilaisten ihmisten kanssa. Tutkimukseen osallistuneet kertoivat käyneensä perhekerhossa osittain lapsen tulevaisuuden vuoksi, sillä sosiaaliset taidot ovat tarpeen myöhemmin elämässä.¹⁰⁴

5.1.3 Leikit lasten vuorovaikutuksen välineenä

Erityisen merkityksellisenä Tapiolan seurakunnan perhekerhojen osallistujat pitävät lasten välistä vuorovaikutusta. Lasten keskinäiset vuorovaikutustilanteet tulivat esiin pääosin leikkien kautta. Muiden lasten seura ja tutustuminen uusiin leikkikavereihin on mainittu useimmissa vastauksista. Muutamien kyselyyn vastanneiden mukaan on tärkeää, että lapsilla on mahdollisuus tutustua toisiin lapsiin ja oppia leikkimään yhdessä toisten lasten kanssa:

¹⁰¹ V03.

¹⁰² Tirkkonen 2017, 54.

¹⁰³ Ryytty 2000,

¹⁰⁴ Lipponen 2008, 52.

-- seuraa ja tekemistä [lapsille] ja -- mahdollisuuden harjoitella sosiaalisia taitoja ja leikkiä ikätovereiden kanssa.¹⁰⁵

[Perhekerhossa] lapseni saa mahdollisuuden tavata ikäisiään kavereita ja vertaisoppia heiltä uusia taitoja. -- (lapsi on oppinut tunnistamaan tutut kasvot ja seuraa uteliaana [muiden lasten] toimintaa).¹⁰⁶

Se [Perhekerho] on mahdollisuus lapselle nähdä muita lapsia --¹⁰⁷

Eräs osallistuja pitää perhekerhoa hyvänä ympäristönä lapsilleen, sillä tällöin ”Lapset pääsevät leikkimään muiden lasten kanssa turvallisesti äidin läsnä ollessa”¹⁰⁸, jolloin tilanne tuo sekä vanhemmalle että lapsille turvallisuuden tunteen.

Lipposen tutkimukseen osallistuneiden mukaan perhekerhossa lapsi saa kokemuksia erilaisista vuorovaikutustilanteista. Leikkiessä lapsi oppii toimimaan muiden lasten kanssa, sillä leikki on lapselle tapa oppia olemaan vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Esimerkiksi pienet sylilapset oppivat tarkkailemalla ja havainnoimalla muita lapsia, vaikka eivät olisikaan leikeissä mukana. Lipposen tutkimuksesta käy ilmi, että muutama aikuinen osallistui perhekerhoon, jotta heidän lapsensa oppisi leikkimään ja olemaan toisten lasten kanssa. Perhekerho tarjosi ohjattua toimintaa lapsille, joka nähtiin Lipposen haastateltavien mielestä hyvänä asiana.¹⁰⁹

Kyselyyn vastanneiden mukaan Tapiolan seurakunnan perhekerho on ollut paikka, jossa heidän lapsensa ovat muodostaneet ensimmäiset kaverisuhteensa. Lasten mahdollisuus ikätovereidensa seuran oli tärkeä syy säännölliseen osallistumiseen myös Tirkkosen tutkimukseen osallistuneille. Lasten väliset kohtaamiset ja saman ikäisten lasten seura nousivat Tirkkosen mukaan tutkimuksen toiseksi tärkeimmäksi perusteeksi osallistua.¹¹⁰ Innasen tutkimuksessa ensimmäisten kaverisuhteiden solmimisen ja lasten keskinäisten kohtaamisten merkitys korostui, sillä vastaajien mukaan tutkimusseurakunnan sijaitsemalla syrjäseudulla ei leikkitovereita juuri ollut.¹¹¹ Johanna Laurisen tutkimuksen mukaan lasten kaverisuhteet olivat tärkeitä, sillä niiden merkitys voi korostua myöhemmin päivähoitoon ja kouluun siirryttäessä.¹¹²

¹⁰⁵ V10.

¹⁰⁶ V12.

¹⁰⁷ V04.

¹⁰⁸ V02.

¹⁰⁹ Lipponen 2008, 39, 53–54.

¹¹⁰ Tirkkonen 2017, 52–53.

¹¹¹ Innanen 2006, 111–113; Lipponen 2008, 53–54.

¹¹² Laurinen 2016, 159.

5.1.4 Aikuisseuraa ja vertaistukea

Monet Tapiolan seurakunnan perhekerhoon osallistuvista perheistä kertoivat vastauksissaan tapaavansa myös vapaa-ajalla perhekerhossa muodostuneiden kaverisuhteiden ylläpitämiseksi. Lasten lisäksi perheiden vanhemmat ovat ystäväystyneet keskenään. Yksi Tapiolan seurakunnan järjestämästä perhekerhosta uusia ystäviä löytänyt vanhempi kertoo perhekerhon olevan lämminhenkinen yhteisö, joka tuo mukanaan porukkaan kuulumisen tunteen. Tästä syystä myös aikuisten välisiä vuorovaikutustilanteita pidetään arvokkaina.

Vanhempien välinen ystävyys nousi esille myös Ryytyn tutkimuksesta. Perhekerhossa tutustuneista perheistä oli tutkimuksen mukaan tullut läheisiä ja siellä syntyneitä uusia ystävyys-suhteita ja tuttavuuksia pidettiin tärkeinä.¹¹³ Tirkkosen tutkimuksen vastaajat osallistuivat perhekerhoon sosiaalisten suhteiden vuoksi. Vastaajat nimesivät tärkeimmäksi syyksi ”vanhemman sama vertaistuksi ja sosiaaliset suhteet.”¹¹⁴ Vaikka muiden vanhempien ikää, sukupuolta, katsomusta tai lasten määrää ei pidetty merkittävänä, Tirkkosen tutkimukseen osallistuneet korostivat omaa kokemustaan vuorovaikutussuhteista ja vertaistuesta samaan ikäluokkaan kuuluvien kanssa. Merkittävimpänä asiana vastaajat pitivät juuri vanhempien keskinäistä vertaistukea ja sosiaalisia suhteita.¹¹⁵ Marianne Nylundin tutkimuksen mukaan ihmiset hakeutuvat vertaistoimintaan, sillä heillä on tarpeita kokemustensa jakamiseen ja tiedon saamiseen samassa elämäntilanteessa olevilta. Vertaistukea voi saada ja antaa monin eri tavoin ja erilaisissa muodoissa kuten kahden kesken, ryhmissä tai verkostoissa. Nylundin mukaan vertaistuen verkostot voivat muodostua spontaanisti, esimerkiksi leikkipuistoissa ja niihin osallistutaan oman aikataulun ja kiinnostuksen mukaan.¹¹⁶

Tapiolan seurakunnan perhekerhon osallistujista muutama vastaajista mainitsee, että muiden vanhempien lisäksi myös työntekijöillä on merkittävä rooli perhekerhossa. Yhden vastaajan mukaan kontakti muihin perheisiin ja työntekijöihin oli ratkaiseva tekijä perhekerhoon osallistumiselle.¹¹⁷ Aineistossa esiintyneet maininnat aikuisten välisestä vuorovaikutuksesta keskittyvät lähinnä sekä vanhempien

¹¹³ Ryytty 2000, 55, 57–58.

¹¹⁴ Tirkkonen 2017, 53.

¹¹⁵ Tirkkonen 2017, 52–53.

¹¹⁶ Nylund 2005, 195, 203.

¹¹⁷ V09.

keskinäisiin että työntekijäjohtoiisiin kohtaamistilanteisiin. Vastaajien mukaan perhekerho tarjoaa vanhemmille:

-- juttuseuraa samassa tilanteessa olevien aikuisten kanssa.¹¹⁸

Aikuiskontakteja, vaihtelua, jutteluseuraa, mielenkiintoisia omaa elämää koskettavia keskusteluja.¹¹⁹

Erityisen tärkeänä aikuiset pitävät perhekerhossa saamaansa ”aikuisseuraa ja vertaistukea”¹²⁰ ja useampi vastaajista on maininnut vanhemmille tarjotun vertaistuen olevan keskeisessä roolissa. Samassa elämäntilanteessa olevien osallistujien väliset keskustelut ovat olleet mielekkäitä. Eräs vastaajista toteaaakin, että ”mahdollisuus jutella vauva-arjesta muiden samassa tilanteessa olevien vanhempien kanssa”¹²¹ on ollut merkittävää. Myös Tirkkosen tutkimukseen osallistuneiden mielestä vertaistuki ja keskustelut samassa elämäntilanteessa olevien kanssa nähtiin tärkeinä.¹²²

Aineiston vastauksien perusteella aikuisten välisiä keskusteluja ja keskusteluaiheita kehitetään. Keskustelut koetaan ajatuksia herättävinä, tärkeinä ja ajankohtaisina, sillä ne koskettavat vastaajien omaa elämää. Perhekerho on monille vastaajista paikka, jossa aikuiset pääsevät keskustelemaan lapsiperheen arkeen liittyvistä kysymyksistä. Hanna Karrinmäen tutkimuksen mukaan äitilapsipiireihin osallistuneiden keskeisimpiä osallistumisperusteita olivat muiden äitien seura ja keskustelumahdollisuudet, sillä toisten äitien antama vertaistuki nähtiin merkittävänä. Keskustelut antoivat uusia näkökulmia ja vaihtoehtoisia toimintatapoja lasten kasvattamiseen liittyen. Äiti-lapsipiiri nähtiin ainoana paikkana, jossa äidit tapasivat muita aikuisia perhearjen keskellä.¹²³ Jenni Lipposen tutkimustulosten mukaan monelle äidille yksi merkittävimmistä syistä osallistua perhekerhoon lapsensa kanssa oli se, että siellä pääsi tapaamaan muita vanhempia ja keskustelemaan muiden samassa elämäntilanteessa olevien äitien kanssa. Tutkimuksen mukaan perhekerhoon osallistuttiin erilaisista syistä, mutta merkittävimpiä syitä oli samankaltaisen ajatus- ja arvomaailman omaavien ihmisten tapaaminen. Perhekerhosta saatua vertaistukea ja kontakteja pidettiin tärkeänä. Samassa elämäntilanteessa olevien ihmisten oli Lipposen mukaan helpompi ymmärtää toisen tilannetta.¹²⁴ Vaikka yhtäläisyyksiä

¹¹⁸ V02.

¹¹⁹ V07.

¹²⁰ V03.

¹²¹ V12.

¹²² Tirkkonen 2017, 52

¹²³ Karrinmäki 1991, 106–108, 119–124.

¹²⁴ Lipponen 2008, 39, 64–65.

aiempiin tutkimuksiin on paljon, on huomioitava, ettei samankaltaisen arvomaailman omaavien ihmisten tapaaminen noussut esiin tämän tutkimuksen aineistosta.

5.2 Mielekästä toimintaa vauvasta vaariin

5.2.1 Yhteistä tekemistä kodin ulkopuolella

Toinen merkittävä syy perhekerhoon osallistuvien mielestä on laadukas toiminnan sisältö ja tarjonta. Vastausten perusteella perhekerhotoimintaan osallistutaan sen mielekkyyden vuoksi, sillä se tarjoaa mukavaa ja viihtyisää toimintaa kaiken ikäisille aikuisille ja lapsille. Yhden vastaajan mukaan perhekerho tarjoaa ”-- mukavaa ohjelmaa arki-aamuihin”, josta sekä vanhemmat että lapset pitävät.¹²⁵

Vastaajat pitävät perhekerhoa erityisesti ”matalan kynnyksen toimintana”, johon osallistuminen on helppoa. Osallistumiseen ei muutaman vastaajan mukaan vaadita paikkaa tulemista enempää. Perhekerhon maksuttomuus ja kotia lähellä oleva sijainti helpottavat osallistumista. Erityisesti kerhon säännöllisyyttä korostetaan, sillä se tuo arkeen ja viikkoon tietynlaista rytmiä:

-- [Perhekerho] tuo rytmiä/tekemistä viikkoon/päivään. Helppo osallistua (matala kynnyks), ilmainen, lähellä kotia.¹²⁶

Samanhenkistä seuraa arkeen pienten lasten kanssa. Säännölliset harrastukset rytmittävät mukavasti arkea. Perhekerho tarjoaa hyvää ohjelmaa sekä lapsille että äidille.¹²⁷

-- haluan osallistua lähellä kotia tarjottavaan lapsiperheille suunnattuun toimintaan, jotta sitä järjestetään jatkossakin.¹²⁸

Jenni Lipposen tutkimuksen mukaan seurakunnan järjestämät perhekerhot olivat kilpailukykyisiä muihin verrattuna, sillä toiminta oli tarkoin suunniteltua ja ohjattua. Tämän lisäksi kerhon sijainnilla oli merkitystä perhekerhoon osallistumisella.¹²⁹ Tämä nousi esiin myös Nanne-Sofia Tirkkosen tutkimuksesta. Tutkimukseen osallistuneiden mielestä kerhon fyysinen sijainti oli haastateltavien mukaan järjestäjää keskeisempi tekijä toimintaan osallistumiselle. Heille riitti, että paikalla oli muita lapsia ja aikuisia.¹³⁰

¹²⁵ V15.

¹²⁶ V07.

¹²⁷ V11.

¹²⁸ V01.

¹²⁹ Lipponen 2008, 41–43.

¹³⁰ Tirkkonen 2017, 46.

5.2.2 Tekemistä lapselle

Tapiolan seurakunnan perhekerhotoimintaan osallistuneiden vastauksissa oli mainittu perhekerhon tärkeä rooli lasten elämässä. Osallistujien mukaan lapset odottavat kerhopäivää joka viikko ja viihtyvät siellä. Erään vastaajan mukaan on mukavaa ja tärkeää, että perhekerhoja järjestetään. Hän perustelee osallistumistaan seuraavasti:

-- lapset viihtyvät niissä erittäin hyvin. Isompi lapsemme aina itse pyytää että: ”voidaanko mennä perhekerhoon?”¹³¹

Muutamassa muussa vastauksessa oli maininta lapsen toiveesta ja innokkuudesta perhekerhoon osallistumiseen. Yhden vastaajan mukaan ”perhekerhopäivää odotetaan joka viikko” kotona.¹³²

Lapsille suunnattua ohjelmaa pidetään viihtyisinä ja laadukkaana. Perhekerho tarjoaa vastaajien mukaan lapselle vaihtelevia virikkeitä ja mukavaa toimintaa kotioloihin verrattuna. Kyselyyn vastausten perusteella lasten on helppoa tottua muiden lasten seuraan ja opetella leikkimään yhdessä isommassakin ryhmässä. Eri-tyisesti leluvalikoiman laajuus tarjoaa lapselle mahdollisuuden erilaisiin leikkeihin ja uusien leikkien oppimiseen muilta lapsilta. Ohjattu toiminta ja leikit mainittiin myös Tirkkosen tutkimuksessa yhtenä tärkeänä asiana. Uudet lelut ja kotioloihin nähden erilainen yhdessä tekeminen nähtiin muutaman vastaajan mielestä tärkeänä.¹³³

5.2.3 Tekemistä aikuiselle

Melkein kaikkien kyselyyn vastanneiden osallistumiskokemukset ovat olleet positiivisia. Perhekerhoa pidetään tärkeänä, mukavana ja piristävänä vaihteluna lapsiperheiden arjessa, sillä se tarjoaa erilaista ohjelmaa kuin kotona. Eräs vastaajista kertoo perhekerhon olevan ”oivallinen tapa saavuttaa myös ruuhkavuosiaan eläviä vanhempia.”¹³⁴ Jenni Lipposen pro gradu -tutkielmasta kävi ilmi, että perhekerhoihin osallistutaan, koska ne pystyivät toiminnallaan vastaamaan siellä käyvien ihmisten tarpeisiin. Perhekerhot nähdään aikuisten näkökulmasta hyvänä asiana ja ne tukivat arjessa selviytymistä. Osallistuminen oli säännöllistä, mikä Lipposen mukaan kertoi asiakkaiden tyytyväisyydestä.¹³⁵

¹³¹ V02.

¹³² V11.

¹³³ Tirkkonen 2017, 58.

¹³⁴ V03.

¹³⁵ Lipponen 2008, 75, 84–85.

Kyselyn vastauksista ilmeni myös, että aikuisille tarjottua tekemistä ja keskustelumahdollisuutta pidetään tärkeänä. Erityisesti keskustelujen sisällöt ja keskusteluaiheet nousevat vastauksista esille:

--mukavaa keskustelua, [joka] pistää pohtimaan asioita.¹³⁶

-- aikuisten väliset keskustelut herättävät ajatuksia.¹³⁷

--mielenkiintoisia omaa elämää koskettavia keskusteluja.¹³⁸

Perhekerho tarjoaa juuri aikuisille mahdollisuuden kotiarjesta irrottautumiseen ja muiden aikuisten kohtaamiseen. Monet vastaajista korostavat erityisesti muiden aikuisten tapaamisen olevan viikon kohokohta. Yhden äidin mukaan perheille järjestettävä toiminta on ”tärkeää ja ihanaa, [sillä se] tuo niin paljon, jos on väsynyt”.¹³⁹ Muutamassa vastauksessa tärkeänä osallistumisperusteena nähdään vanhemman oma aika. Esimerkiksi joidenkin vastaajien mukaan perhekerhossa:

Lapset oppivat olemaan ryhmässä [ja] lasten äiti saa ”oman hetken”.¹⁴⁰

-- [Aikuinen saa] pienen oman hetken ja hyviä keskustelunaiheita.¹⁴¹

-- [Aikuinen saa] erilaista tekemistä arkeen. Näkee muita aikuisia ja saa rauhassa juoda kahvia.¹⁴²

Hanna Karrinmäen tutkimuksessa todettiin, että äiti-lapsipiirien tarkoituksena oli tukea perheitä tarjoamalla äideille lepo- ja virkistyshetki toisten samassa tilanteessa olevien vanhempien kanssa.¹⁴³ Tirkkosen tutkimuksessa perhekerhoa pidettiin ”arjen hengähdyspaikkana vanhemmille” ja se nähtiin tärkeänä arjessa jaksamisen tukijana.¹⁴⁴ Sanna Ryytyn tutkimuksen mukaan perhekerho oli osallistuneille aikuisille vastaus muiden aikuisten seuran tarpeeseen. Perhekerhossa sai puhua ja tulla kuulluksi, sillä se nähtiin eräänlaisena kanavana ulkomaailmaan lapsiperheen arjesta. Ryytyn tutkimukseen osallistuneet haastateltavat pitivät perhekerhoa ”henkireikänä ja jopa henkiinjäämisehtona”.¹⁴⁵

¹³⁶ V13.

¹³⁷ V15.

¹³⁸ V07.

¹³⁹ V13.

¹⁴⁰ V04.

¹⁴¹ V09.

¹⁴² V15.

¹⁴³ Karrinmäki 1991, 106–108, 119–124.

¹⁴⁴ Tirkkonen 2017, 61.

¹⁴⁵ Ryytty 2000, 55–56, 58.

5.3 Seurakuntayhteys osana perhekerhoa

5.3.1 Hengellisyys ja seurakunnan rooli perheiden elämässä

Hengellinen elämä ja seurakuntayhteys ovat kolmas tärkeä osallistumisperuste perhekerhossa käyville perheille. Hengelliseen elämään liittyy aineiston perusteella erilaisia näkökulmia, joita ovat hartaushetkiin hiljentyminen, uskonnollinen kasvatust ja opetus sekä hengellisyys lasten ja aikuisten elämässä. Vastaajat näkevät perhekerhon tukevan ja vahvistavan osallistujien omaa sekä heidän lastensa hengellisyttä. Aineistosta ilmenee, että seurakunnalla on oma roolinsa perheiden elämässä. Osallistumalla seurakunnan toimintaan vanhemmat haluavat tarjota lapsilleen kristillistä kasvatusta ja samanaikaisesti hoitaa omaa hengellistä elämäänsä jumalanpalveluksiin. Nanne-Sofia Tirkkosen kyselyyn vastanneiden mukaan seurakunnan toimintaan osallistumista voitiin pitää eräänlaisena normina. Lapsiperheille juuri perhekerho oli sopiva toiminnan muoto. Moni osallistujista oli lapsena itse ollut seurakunnan järjestämässä kerhossa, joten omien lasten kanssa osallistuminen nähtiin perinteen jatkamisena.¹⁴⁶

Hengellisyys ja uskonnollisuuden lisäksi osallistujat nostavat esille seurakunnan roolin lasten elämässä. Erityisen tärkeänä pidetään sitä, että perhekerhoon osallistumalla kirkko ja seurakunta tulevat tutuksi lapselle. Perhekerhon kautta perheet saavat kosketusta seurakunnan toimintaan ja kristillisyyteen. Kyselystä käy ilmi, että kaikkien vastaajien perheet ovat aktiivisesti osallistuneet ja haluavat jatkossakin osallistua seurakunnan toimintaan. Vastaajista vain kaksi kertoivat, etteivät osaa sanoa, osallistuvatko tulevaisuudessa seurakunnan toimintaan ja heistä toinen perusteli asiaa muutolla ulkomaille. Erityisesti perheille järjestetyt jumalanpalvelukset ja tapahtumat nousivat vastauksista esille. Vastaajat kertoivat, että haluavat jatkossakin osallistua seurakunnan tapahtumiin, kuten

Lapsiperheille suunnattuihin tapahtumiin, kirkkoihin, muskareihin.¹⁴⁷

Perhemessut, jumalanpalvelukset, pyhäkoulu.¹⁴⁸

Messut ja hartaudet, muskari, kerhot, toivottavasti kuorot jossain vaiheessa.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Tirkkonen 2017, 46.

¹⁴⁷ V03.

¹⁴⁸ V15.

¹⁴⁹ V15.

Myös erilaiset perheleirit ja -retket ovat suosittuja kyselyyn vastanneiden keskuudessa. Yhden vastaajan mukaan seurakunnan järjestämä parisuhdetoiminta kiinnostaa. Myös Lipposen tutkimukseen osallistuneilla oli pääosin myönteisiä omakohtaisia kokemuksia seurakunnan järjestämästä toiminnasta.¹⁵⁰ Sen sijaan Sanna Ryytyn tutkimuksen mukaan perhekerhon järjestäjällä (seurakunnalla) ei ollut osallistujille kovinkaan suurta merkitystä.¹⁵¹ Ryytyn tutkimuksessa on huomionarvoista se, että perhekerhoihin osallistuvien käsitys seurakunnasta oli ristiriitainen. Perhekerhon myötä käsitys seurakunnasta oli muuttunut myönteisemmäksi, mutta samalla seurakunta miellettiin suureksi ja etäiseksi instituutioksi. Perhekerhoon osallistumisen ansiosta osallistumiskynnys muihin tilaisuuksiin oli madaltunut. Osallistujien suhtautuminen seurakuntaan oli kuitenkin positiivinen, koska lapsille haluttiin seurakunnasta kerhopaikka perhekerhoon osallistumisen päätyttyä tuttujen ohjaajien vuoksi.¹⁵²

5.3.2 Aikuisen hengellinen elämä kotiarjen keskellä

Hengellisen elämän merkitys ja seurakuntayhteyden esiintyminen vastauksissa ei ole yllättävää, sillä kyseessä on seurakunnan järjestämä toiminta. Huomion arvoista on se, että kaikki vastaajista ovat osallistuneet perhekerhon lisäksi myös johonkin muuhun seurakunnan toimintaan, kuten jumalanpalveluksiin, musiikkileikkikouluun tai retkille. Suurimalle osalle vastaajista juuri hengellisyys ja uskonnollinen sanoma ovat tärkeä osa osallistumista. Vastaajien mukaan juuri uskonnolliset asiat, hiljentyminen ja hartauselämä jäivät usein arjen keskellä vähäiseksi. Eräs kyselyyn osallistunut äiti kertoo, kuinka:

Kotiäidin kiireissä hengellisen elämän hoitaminen jää helposti vähiin, joten tuntuu hyvältä, että arjessa on säännöllistä kristillistä toimintaa.¹⁵³

Kristillisellä sanomalla ja hengellisen elämän hoitamisella viitataan yleisesti perhekerhon hartaushetkiin. Yksi vastaajista näkee perhekerhon hartaushetket eräänlaisina uskonnollisina opetustuokioina. Hän esimerkiksi tunnustaa, ettei muista paljoakaan koulun uskonnotunneilla käsiteltyjä keskeisiä asioita, saati Raamatun kertomuksia.¹⁵⁴ Tästä syystä perhekerhojen alussa pidetyt lyhyet hartaushetket ovat aikuisille sisällöllisesti arvokkaita. Niitä pidetään tärkeinä, sillä ne mahdollistavat

¹⁵⁰ Lipponen 2008, 39–40, 55–57.

¹⁵¹ Ryytty 2000, 55, 57–58.

¹⁵² Ryytty 2000, 56, 59.

¹⁵³ V11.

¹⁵⁴ V16.

”osallistuminen yhteisölliseen ja hengelliseen hetkeen”.¹⁵⁵ Sisällöllisen sanoman lisäksi ne tarjoavat aikuisille myös tietoista rauhoittumista kiireiden keskelle. Erityisesti hiljentymisen tärkeys mainitaan monissa vastauksissa. Muutama Jenni Lipposen tutkimukseen osallistunut koki, että perhekerhon hartaus tarjosi heille mahdollisuuden hiljentymiseen, vaikka se olikin suunnattu lapsille. He pitivät tärkeänä, että hartaudessa sai laulaa mukana, sillä hengellisyys oli laulujen kautta läsnä. Toiset haastateltavista sen sijaan kokivat, että lapsen paikallaan pitäminen vei kaiken ajan hartaudesta, jolloin se ei juurikaan palvellut heidän uskonnollisuuttaan.¹⁵⁶

Aiemmissa tutkimuksissa aikuisten uskonnollisuudella ei juurikaan ollut painoarvoa. Tapani Innasen tutkimuksessa seurakuntayhteydellä ei ollut kovinkaan merkittävää roolia, vaan toiminnan järjestäminen nähtiin tärkeämpänä asiana.¹⁵⁷ Jenni Lipposen tai Nanne-Sofia Tirkkosen tutkimuksissa aikuisen uskonnollisuuden toteuttamista ei nähty merkittävänä asiana. Kaikilla Lipposen tutkimukseen osallistuneilla oli ajatuksia omasta uskonnollisuudestaan, mutta perhekerhon tarkoituksena ei heidän mielestään ollut aikuisten uskon vahvistaminen. He eivät etsineet perhekerhosta hengellistä kokemusta itselleen, vaikka osa näki hartauden merkityksellisenä osana uskonnollisuutta. Lipponen totesikin huomanneensa, että monelle aikuiselle omasta uskonnosta puhuminen oli hankalaa, mikä selitti osittain aikuisten uskonnollisuuden merkityksen vähäistä painoarvoa.¹⁵⁸ Valtaosa Tirkkosen tutkimukseen osallistuneista ei pitänyt uskontoa merkityksellisenä asiana omassa elämässään. Heidän mielestään seurakunnan rooli järjestävänä tahona ei ollut yhdenkään, vaan suurin osa vastaajista koki olevansa osa seurakuntaa.¹⁵⁹ Myös Ryytty tarkasteli kristinuskon merkitystä osallistujien elämään. Merkittävä ero Tapiolan seurakuntaan verrattuna oli se, ettei perhekerhoihin osallistuttu uskonnollisista syistä, mutta kristinuskon opetuksia kuitenkin arvostettiin. Perhekerhon järjestäjällä (seurakunnalla) ei ollut osallistujille kovinkaan suurta merkitystä ja toimintaan oltaisi osallistuttu järjestäjästä riippumatta. Kristinuskon rooli nähtiin eräänlaisena suomalaisuuteen kuuluvana asiana.¹⁶⁰ Tämän perusteella voidaan todeta, että aineistonkeruumenetelmänä kyselylomake voi rohkaista vanhempia kertomaan asioistaan, kuten hengellisyyden merkityksestä henkilökohtaisemmin.

¹⁵⁵ V09.

¹⁵⁶ Lipponen 2008, 74.

¹⁵⁷ Innanen 2006, 111–113.

¹⁵⁸ Lipponen 2008, 41, 70–71, 73–74.

¹⁵⁹ Tirkkonen 2017, 47–49.

¹⁶⁰ Ryytty 2000, 55, 57–58, 83–86.

5.3.3 Hengellisyys osana kasvatusta

Monille vastaajista Tapiolan seurakunnan toimintaan osallistuminen tukee lapsen kristillistä kasvua ja uskonnollisista asioista puhuminen lasten kanssa koetaan siten helpommaksi. Seurakunnan tarjoamaa uskonnollista kasvatusta pidetään tärkeänä, sillä kyselyn mukaan perhekerho tarjoaa vanhemmille erilaisia työkaluja ja tukea lapsen uskonnolliseen kasvatukseen. Lipposen tutkimuksessa uskontokasvatuksella oli merkittävä rooli, sillä tutkimukseen osallistuneet vanhemmat halusivat uskonnon luovan lapsille turvaa. Vanhemmat siirsivät vastuun uskonnollisesta kasvatuksesta seurakunnalle, sillä tapiolalaisten vanhempien tavoin he kokivat sen vaikeana asiana toteuttaa. Haastateltavat perustelivat vastaustaan, sillä etteivät tunteneet Raamattua tarpeeksi hyvin tai muista rukouksia tai lasten virsiä.¹⁶¹ Tämä tuli esille myös tapiolalaisten vastauksista. Sanna Ryytyn tutkimukseen osallistuneet kertoivat perhekerhon tarjoavan lapsille hyvät puitteet laulujen, rukoilemisen ja erilaisten juhlapyhien oppimiseen. Ryytyn tavoin Tirkkosen tutkimukseen osallistuneiden mukaan perhekerho tuki aikuisia lasten kristillisessä kasvatuksessa, sillä se nähtiin perhekerhon pääasiallisena tehtävänä. Vanhempien mukaan uskonnollisista asioiden puhuminen kotona nähtiin vaikeana.¹⁶²

Perhekerhossa uskonnollinen kasvatusta tulee helposti ja sopivasti osaksi lapsen elämää. Kyselyyn osallistuneet pitivät perhekerhon tarjoamia hartaushetkiä lapsen näkökulmasta mukavina tarinatuokioina. Niiden avulla lapsi oppii ”tuntemaan raamatun kertomuksia mukavalla tavalla”.¹⁶³ Hartaushetket näkyvät vastaajien mukaan lasten leikeissä, jolloin lapsi saa tilaa uskonnolliselle pohdiskelulle. Erityisesti lapsen tutustuttamista hengellisiin asioihin pidetään merkittävänä:

Lapsi oppii -- hengellistä kasvatusta sopivan kevyesti. --¹⁶⁴

-- lapsi saa kosketusta kirkon toimintaan ja hengellisyyteen.¹⁶⁵

-- hengellinen anti ja lapsen sitouttaminen/tutustuttaminen seurakunnan toimintaan.¹⁶⁶

Perhekerhon hartaushetket nousivat esiin hyvänä asiana myös Jenni Lipposen tutkimuksessa, sillä hartauden aikana lapsella oli mahdollisuus harjoitella hiljentymistä ja keskittymistä toisen ihmisen esitykseen. Valtaosalla haastateltavista yhtenä

¹⁶¹ Lipponen 2008, 39–40, 55–57.

¹⁶² Ryytty 2000, 66; Tirkkonen 2017, 46.

¹⁶³ V04.

¹⁶⁴ V02.

¹⁶⁵ V01.

¹⁶⁶ V15.

osallistumisperusteena oli ollut se, että lapselle välittyisi uskonnollisia kokemuksia ja seurakunnan järjestämä perhekerho nähtiin merkittävänä uskontokasvatuksen tukijana.¹⁶⁷ Sanna Ryytyn tutkimukseen osallistuneet kokivat perhekerhohartauden hyvänä osana kerhon rakennetta. Alussa pidetty hartaus oli sopivan lyhyt ja selkeä luoden siihen osallistuville turvallisuuden tunteen ja lämpimän tunnelman. Hartauden luoma tunnelma nähtiin kristinuskon läsnäolona kerhossa.¹⁶⁸ Myös Tirkkosen tutkimuksen mukaan hengellisiä lauluja ja hartautta pidettiin merkittävänä ja olennaisena osana perhekerhoa.¹⁶⁹ Vastaajien mukaan oli tärkeää, että hartaus oli lapsille suunnattu ja helposti ymmärrettävä. Kuten Tapiolassakin, Tirkkosen tutkimus-seurakunnan perhekerhon hartaudet olivat kirkkovuoteen sidottuja kertomuksia, joissa käytettiin apuna erilaista rekvisiittaa.¹⁷⁰

Muutama Tapiolan seurakunnan osallistujista mainitsee muistelevansa kerhon hartaushetken sisältöä myöhemmin kotona yhdessä lasten kanssa kokemuksen syventämiseksi. Yhden vastaajan mukaan hartaushetken elementtien käyttäminen kotona on helpottanut esimerkiksi nukkumaan menemistä. Hän kertoo, kuinka lapsi on iltaisin rauhoittunut syliin, kun he ovat sytyttäneet iltakynttilän ja laulaneet yhdessä kynttilänsytytys-laulua.¹⁷¹ Myös hartaushetkeä muistellaan monien osallistujien kotona ja esimerkiksi ”triangelin-kilautusta” ja nimikierrosta on erään vastaajan mukaan jopa harjoiteltu kotona.¹⁷²

Aineiston perusteella näyttää siltä, että monet kerhossa koetut asiat siirtyvät kotiin ja niitä harjoitellaan yhdessä. Vain yksi vastaajista kertoo, ettei perhekerhossa tapahtuneita asioita siirry kotiin. Uskontokasvatusta tapahtuu kotona monin eri tavoin. Vastaajista kuusi (6) kertoo rukoilevansa lastensa kanssa esimerkiksi ilta- ja/tai ruokarukouksen ja kolme (3) mainitsee lukevansa Raamattua lapsilleen tai heidän kanssaan. Myös virsien tai muiden hengellisten laulujen laulaminen kotona oli suosittua. Useat vastaajista kertovat, että hengellisistä asioista keskustellaan lapsen kanssa. Jaakko Salmisen artikkelin mukaan lapsen uskonnolliselle kehitykselle on tärkeää vanhempien ja ammattikasvattajien tuki. Artikkelissa todetaan, että lapsen uskonnollisen elämän perusta muodostuu hänen seitsemän ensimmäisen

¹⁶⁷ Lipponen 2008, 39–40, 52, 55–57.

¹⁶⁸ Ryytty 2000, 66.

¹⁶⁹ Tirkkonen 2017, 56.

¹⁷⁰ Tirkkonen 2017, 56–57.

¹⁷¹ V12.

¹⁷² V01, V05, V08.

elinvuotensa aikana, jolloin lasten kanssa tulisi keskustella uskontoon liittyvistä asioita ja vastata lapsen esittämiin kysymyksiin rehellisesti.¹⁷³

Kotien uskontokasvatusta tapahtuu kristillisten juhlapyhien juhlimisen muodossa, sillä kaikki vastaajista rastittivat kyselylomakkeen mukaisen kohdan, jossa kysyttiin kirkkovuoden juhlien viettämistä kotona. Kirkkovuoden pyhien juhliminen esiintyi myös Jenni Lipposen tutkimuksessa. Lipposen haastateltavat kokivat tärkeänä peruskristilliset tavat ja juhlapyhät, joita välitettiin omille lapsille ja vietettiin yhdessä perheen kanssa. Perhekerhosta kristillisten juhlien perusta tuli esille selkeästi, jota aikuisten oli helppo soveltaa omien lasten kanssa.¹⁷⁴ Myös Ristimäen tutkimuksen mukaan kristillisten juhlien viettäminen oli yleistä lapsiperheissä, jolloin kirkossa käyminen on aktiivisempaa.¹⁷⁵

5.4 Musiikista elämyksiä arkeen

5.4.1 Musiikillisia kokemuksia seurakunnasta

Perhekerhoihin osallistuneiden mukaan myös musiikilla on hyvin merkittävä rooli, joten se voidaan lukea neljänneksi osallistumisperusteeksi. Musiikki ja laulut ovat osallistujien mukaan tärkeitä lapsille ja niistä nautitaan. Inkeri Ruokosen ja Heikki Ruismäen mukaan musiikilliset elämykset vaikuttavat siihen, miten kristillisten juhlapyhien sanoma välittyy lapsille. Musiikkia voidaan pitää elämyksellisenä tienä lapsen maailmankuvan kehittämisessä ja avartamisessa, jonka kautta eri kulttuurit tulevat tutuksi.¹⁷⁶

Seurakunnan tarjoamia musiikkikokemuksia voidaan *Lapsi ja musiikki seurakunnassa* -asiakirjan mukaan kutsua kirkon sylihoidoksi. Laulujen laulamista pidetään perinteen siirtäjänä ja esimerkiksi kirkkovuoden virsissä ja lauluissa kristillinen kulttuuriperintö ja arvot siirtyvät sukupolvilta toiselle.¹⁷⁷

Lapsi on osallinen -kehittämisasiakirjan mukaan musiikki tukee lapsen kokonaisvaltaista kasvua, sillä sen avulla lapsen musiikillinen ajattelu ja ilmaisu kehittyvät. Kehittämisasiakirjassa todetaan, kuinka

-- Seurakuntien lapsikuoroissa -- ja muskareissa sekä lasten ja perheiden musiikkiryhmissä -- luodaan tärkeitä musiikillisia kokemuksia lapsen elämään.¹⁷⁸

¹⁷³ Salminen 2001, 16.

¹⁷⁴ Lipponen 2008, 55–57, 72–73.

¹⁷⁵ Ristimäki 2009, 69.

¹⁷⁶ Ruokonen & Ruismäki 2010, 216–217.

¹⁷⁷ *Lapsi ja musiikki seurakunnassa* 2015, 9.

¹⁷⁸ *Lapsi on osallinen*, 17.

Musiikkikasvatuksen tavoitteet on määritelty Kyllikki Rantalan tutkimuksessa, jonka mukaan musiikkikasvatuksen tarkoituksena on tukea ja kehittää lapsen keskittymiskykyä, havainnoimista, tasapainoisuutta sekä halua harrastaa musiikkia. Erityisesti varhaisiän musiikkikasvatuksen tavoitteena on tuottaa lapselle musiikillisia elämyksiä ja valmiuksia, jotka mahdollistuvat leikin keinoin. Myös lapsen taitojen ja kehityksen tukeminen nähdään tärkeänä tavoitteena.¹⁷⁹

5.4.2 Perhekerhon kautta kirkkomuskariin

Suurin osa vastaajista kertoo osallistuneensa perhekerhon lisäksi seurakunnan järjestämään musiikkileikkikouluun eli muskariin. Seurakuntien järjestämällä musiikkileikkikoulutoiminnalla on pitkä historia ja yleisimmin siitä käytetään nimitystä Kirkkomuskari. Kyseinen toiminta on laajenemassa ympäri Suomea, sillä perhekerhojen musiikkihetkeä pidetään tärkeänä osana seurakuntien muskaritoimintaa.¹⁸⁰ Espoon seurakuntien verkkosivujen mukaan muskari on ilon ja riemun paikkana, jossa on mahdollisuus tutustua seurakunnan toimintaan turvallisesti mukavassa ilmapiiirissä. Verkkosivuilla mainitaan, kuinka ”monet perheet ja lapset ovat luoneet pitkiä ja kestäviä perhetuttavuuksia muskarissa.”¹⁸¹ Kirkkomuskarissa edistetään lapsen oppimisvalmiuksia sekä kasvatetaan perheen lauluvarastoa kehittämien vanhempien ja lasten välistä vuorovaikutusta.¹⁸²

Tapiolan seurakunnan perhekerhoon osallistuneiden mukaan musiikilliset elämykset koostuvat muskarissa käymisen lisäksi musiikin nauttimisesta sekä laulujen laululeikkien oppimisesta ja laulamisesta. Kyselyyn vastanneista jopa neljälätoista (14) on jokin viittaus perhekerhossa laulettuihin lauluihin ja laululeikkeihin. Osallistujat kertovat perhekerhon musiikillisista piirteistä seuraavasti:

--Lapsi oppii kivoja lauluja ja laululeikkejä.¹⁸³

-- kivoja musiikkihetkiä, yhteisyyden tukemista.¹⁸⁴

--[perhekerho on] musiikista nauttimista.¹⁸⁵

¹⁷⁹ Rantala 2014, 60–63, 88.

¹⁸⁰ Lapsi ja musiikki seurakunnassa 2015, 35. Kirkkomuskari nimitys erottaa seurakuntien muskaritoiminnan kaikesta muusta muskaritoiminnasta.

¹⁸¹ Muksu mukaan syksyn 2017 muskareihin.

¹⁸² Muksu mukaan syksyn 2017 muskareihin.

¹⁸³ V02.

¹⁸⁴ V04.

¹⁸⁵ V13.

Musiikkihetkiä kuvaillaan nautinnollisiksi sekä yhteisöllisyyttä tukeviksi hetkiksi. Niitä pidetään tärkeänä osana perhekerhoa ja monet vastaajat nimesivätkin musiikilliset elementit yhdeksi osallistumisperusteeksi. Myös Tirkkosen tutkimuksessa musiikilla oli tärkeä rooli toimintaan osallistuneiden mielestä, sillä se nähtiin ”yhtenä parhaista asioista perhekerhoissa”.¹⁸⁶ *Lapsi ja musiikki seurakunnassa* -asiakirjan mukaan yksi tärkeimmistä lapsen elämää kannattelevimmista tukipilareista on turvallisuuden tunne. Musiikilla on vaikutusta tähän, sillä usein se koetaan yhteisöllisyyttä tukevana tekijänä, joka tukee ja kantaa lasta elämässä. Musiikin avulla lapsi saa elämyksiä ja siksi lapsen kanssa olisi tärkeää laulaa ja lorutella. Seurakuntien tarjoamat konsertit ja lauluhetket tarjoavat lapsille mahdollisuuden kuunnella musiikkia, sillä se avaa erilaisia reittejä ekumeniaan, monikulttuurisuuteen sekä uskontodialogiin.¹⁸⁷

Juuri Tapiolan seurakunnan perhekerhojen lauluhetken huolellisen suunnittelun ja toteutuksen huomioon ottaen ei ole yllättävää, että kerhon päätteeksi järjestettävää lauluhetkeä arvostetaan. Monet vastaajista pitivät uusien laulujen ja lauleikkien oppimista tärkeänä. Muutamien osallistujien mukaan kerhossa opitut laulut voivat säilyä läpi elämän. *Musiikki ja Seurakunta* -asiakirjan mukaan virret ja hengelliset laulut jäävät muistiin ja osaksi elämää, jolloin niillä voi olla hyvinkin vahva merkitys ihmisen elinaikana. Esimerkiksi jokin lapsena opittu virsi voi antaa paljon sellaisena hetkenä, kun omia sanoja ei enää ole tai niitä ei löydä.¹⁸⁸

5.4.3 Laulut osana kotiarkea

Vastaajien mukaan juuri erilaiset laulut ja lauleikot ovat niitä asioita, jotka siirtyvät kerhosta lasten mukana kotiin ja ovat päätyneet osaksi kotiarkea. Vastaajat kertovat esimerkiksi, kuinka

Lapsi laulaa kerhossa laulettuja lauluja ja kerhosta jutellaan kotona.¹⁸⁹

Kotona lauletaan paljon kerhoissa laulettuja lauluja. Lapset tykkäävät niistä.¹⁹⁰

Lauluja lauletaan päivittäin kotona.¹⁹¹

Lapset lauloivat itseksensä esim. ”Jumalan kämmenellä”.¹⁹²

¹⁸⁶ Tirkkonen 2017, 57.

¹⁸⁷ Lapsi ja musiikki seurakunnassa 2015, 9.

¹⁸⁸ Lapsi ja musiikki seurakunnassa 2015, 9.

¹⁸⁹ V04.

¹⁹⁰ V02.

¹⁹¹ V07.

¹⁹² V08.

Valtaosa kyselyyn vastanneista mainitsi laulujen laulamisen kotona. Lapset laulavat perhekerhon lauluja joko leikkiessään tai yhdessä vanhempiensa kanssa. Esimerkiksi eräs kyselyyn vastannut vanhempi mainitsee perheen laulaneen perhekerhossa tutuksi tullutta ”Lentokone käynnistyy” -laulua matkalle lähtiessä. Toinen vastaaja kertoo, kuinka hänen lapsensa lauloivat kotona keskenään alkuhartaudesta tuttua ”Jumalan kämmenellä” -virttä.¹⁹³ Kyseinen virsi on yksi suosituimmista lasten virsistä ja viestittää monelle lapselle tunteen turvallista ja hyvää Jumalasta.¹⁹⁴ Myös Teija Pitkänen on todennut tutkimuksessaan, että virsien sanoitukset luovat kuvan rakastavasta ja suojelevasta Jumalasta. Pitkäsen mukaan on mahdollista, että virsiä laulamalla lasten turvallisuuden tunne kasvaa ja jumalasuhde kehittyy.¹⁹⁵

Aineiston perusteella voidaan todeta, että perhekerhossa opittuja lauluja lauletaan kodeissa ja muissa teemaan sopivissa hetkissä. Anu Ristimäen tutkimuksen mukaan hengellisten laulujen laulaminen oli yksi yleisimmistä uskonnollisen kotikasvatuksen muodoista.¹⁹⁶ Tarja Takala-Luostarisen pro gradu -tutkielman mukaan kotona laulaminen oli tärkeää. Tutkimukseen osallistuneet kertoivat, että yhdessä laulettu hengelliset laulut jäivät mieleen. Kodin uskonnollisuus tuli esiin laulujen valinnoissa, sillä vanhemmat halusivat laulaa lapsilleen hengellisiä lauluja tai virsiä. Lapselle oli tärkeää kuulla samoja jo tutuksi tulleita lauluja, sillä ne herättivät turvallisuuden tunteen.¹⁹⁷

¹⁹³ Torri-Tuominen 2012, LV133.

¹⁹⁴ Lapsi ja musiikki seurakunnassa 2015, 9, Takala-Luostarinen 2012, 29.

¹⁹⁵ Pitkänen 2016, 168–169.

¹⁹⁶ Ristimäki 2009, 68.

¹⁹⁷ Takala-Luostarinen 2012, 26–27, 81.

6. Yhteenveto

6.1. Keskeisimmät tutkimustulokset

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää Tapiolan seurakunnan perhekerhojen kehittymistä sekä osallistujien antamia merkityksiä perhekerhotoiminnalle. Historiallista näkökulmaa selvitin seurakunnan arkistoista löytyneiden toimintakertomusten avulla. Osallistujien osallistumisperusteita pyrin kartoittamaan kyselytutkimuksella. Tutkimusmenetelmäni oli kvalitatiivinen ja se koostui avoimen kyselylomakkeen kysymyksistä.

Tapiolan seurakunnan arkistoista löytyneiden lapsi- ja perhetyön toimintakertomusten perusteella voidaan olettaa, että perhekerhotoiminta on ollut suosittua Tapiolan seurakunnassa jo perustamisestaan lähtien. Kerhoja on järjestetty alusta asti vähintään kolmessa eri kerhopisteessä ja kerhojen määrä on vaihdellut kolmen ja yhdentoista välillä. Toimintakertomukset ovat suhteellisen suppeita, joten niiden perusteella ei voi tehdä kovin tarkkoja päätelmiä perhekerhojen sisällöistä. Maininnat perhekerhoihin liittyen ovat suuntaa antavia ja keskittyvät enemmän päiväkerhoihin. Vaikka toimintakertomusten käyttäminen relevantteina lähteinä on hankalaa niiden suppeuden takia, ovat kyseiset toimintakertomukset arvokas lähde, sillä ne ovat ainoita kirjallisia lähteitä Tapiolan seurakunnan perhekerhotoiminnan historian kartoituksessa. Lapsi- ja perhetyön toimintakertomukset antavat riittävän hyvän pohjanäkemyksen nykyiselle toiminnalle, mikä osoittaa, ettei toiminnan sisällössä ole tapahtunut kovinkaan suuria muutoksia vuosikymmenten aikana.

Kyselylomakkeen vastausten perusteella selvisi useita erilaisia syitä perhekerhoon osallistumiselle. Sisällönanalyysin tuloksena perhekerhoon osallistuvien osallistumisperusteet voidaan jakaa neljään pääluokkaan. Ensimmäinen pääluokka ”Vuorovaikutus ja keskinäinen kohtaaminen” koostuu erilaisista vuorovaikutustilanteista, jotka vastaajat näkevät tärkeinä elementteinä perhekerhoon osallistuvien aikuisten ja lasten elämässä. Toinen pääluokka ”Mielekäs toiminta” muodostuu perhekerhotoiminnan sisällöstä ja tarjonnan mielekkyydestä. Kolmas pääluokka ”Hengellinen elämä ja seurakuntayhteys” sisältää hengellisyyteen, uskonnolliseen elämään ja seurakuntayhteyteen liittyvät merkitykset. Neljäs pääluokka ”Musiikin merkitys” koostuu laulujen, laululeikkien sekä muun musiikin merkityksistä perheiden elämässä.

Vuorovaikutustilanteita pidettiin tutkimukseen osallistuneiden mielestä tärkeimpänä osallistumisperusteena sekä aikuisten että lasten kohdalla. Vuorovaiku-

tuksella on Lassi Pruukin mukaan merkittävä rooli niin kirkon kuin yhteiskunnan varhaiskasvatuksessa. Se nähdään kasvatuksen keskeisenä välineenä ja päämääränä. Vaikka yhteiskunnan ja kirkon varhaiskasvatus ovat erilaisia, niillä on Pruukin mukaan paljon yhtäläisyyksiä, joista merkittävin on dialogisuuden näkökulma.¹⁹⁸ Juuri dialogisuus korostui Tapiolan seurakunnan perhekerhoihin osallistuneiden aikuisten vastauksissa. Aikuisten väliset vuorovaikutus tilanteet koostuivat pääosin keskusteluista ja toisten aikuisten kohtaamista. Erityisesti muiden aikuisten tarjoamaa vertaistukea pidetään vanhempien keskuudessa tärkeänä, koska perhekerhon osallistujien elämäntilanteet ovat yleensä samankaltaisia. Lasten väliset vuorovaikutustilanteet syntyivät leikkien kautta uusiin ikätovereihin tutustuen ja sopeutuen. Vuorovaikutustilanteiden kautta lapset oppivat toisiltaan uusia taitoja ja asioita. Aikuisten ja lasten välisiä kohtaamisia pidettiin merkityksellisenä lasten näkökulmasta, sillä monet vanhemmat näkevät uusien aikuisten kohtaamisen tärkeänä lastensa elämässä. Vuorovaikutukselliset ja sosiaalisten suhteiden teemat ovat nousseet esille kaikissa aiemmissa perhekerhoon liittyvissä tutkimuksissa. Tapiolalaisten perhekerhon osallistujien tavoin myös muiden perhekerhojen osallistujat pitävät perhekerhosta saatavia sosiaalisia kontakteja merkittävänä osallistumisperusteena. Tämän perusteella voidaan todeta, että perhekerhoon osallistutaan ihmissuhteiden ja kohtaamisten vuoksi.

Analyysin perusteella toinen merkittävä osallistumisperuste liittyy toiminnan sisältöön ja tarjontaan. Kyselyyn osallistuneiden vastauksista käy ilmi, että perhekerho tarjoaa mielekästä tekemistä sekä aikuiselle että lapselle. Ohjattu ja hyvin suunniteltu toiminta tuo vastaajien mukaan vaihtelua kotiarkeen ja tarjoaa aikuiselle hengähdystauon. Aikuisten väliset keskustelut koetaan sisällöllisesti mielenkiintoisina ja tärkeinä. Keskustelujen sisältö liittyy vastaajien mukaan perheille ajankohtaisiin asioihin. Erityisesti toisten vanhempien tarjoama vertaistuki vaikutti perhekerhoon osallistumiseen. Perhekerho tarjoaa kotona lastensa kanssa oleville vanhemmille mahdollisuuden tutustua muihin samassa tilanteessa oleviin ja saada tukea lapsiperhearjen keskelle. Lapsille vaihtelua tuo erilaiset lelut, joiden myötä leikkien sisältö muuttuu. Mukavaksi koetut hetket saavat lapsetkin odottamaan perhekerhopäivää. Toiminnan sisällön merkitys koetaan tärkeänä myös aiemmissa tutkimuksissa. Yleisesti perhekerhot nähdään mukavina, matalan kynnyksen yhtei-

¹⁹⁸ Pruuki 2010, 92–93.

söinä, joihin kuka tahansa voi kokea olonsa tervetulleeksi. Perhekerhoihin osallistuneet pitävät kokemuksiaan pääosin positiivisina ja osallistuvat toimintaan säännöllisesti.

Perhekerhot ovat merkittävä väylä seurakunnan muuhun toimintaan, sillä sen kautta perheiden tietämys erilaisia seurakunnan järjestämistä tapahtumista on kasvanut. Perhekerhon lisäksi seurakunnan perheet osallistuvat seurakunnan muuhun toimintaan aktiivisesti. Osallistujien suhde seurakuntaan on pääosin myönteinen ja sen järjestämiin tapahtumiin ja toimintaan halutaan osallistua myös tulevaisuudessa. Seurakuntayhteyden ja hengellisen elämän ylläpitämistä voidaan tutkimustulosten perusteella pitää kolmantena tärkeänä osallistumisperusteena. Kyselyyn vastanneiden vanhempien mukaan perhekerho tukee ja vahvistaa osallistujien hengellisyyttä ja lasten uskontokasvatusta. Perhekerhojen hartaushetkiä pidetään kiinteänä osana kerhoa. Sekä aikuiset että lapset saavat hartauden aikana hiljentyä kristillisten asioiden äärelle. Aikuisille hiljentyminen ja yhteisöllisyyden tunne tuovat rauhoittumista kiireellisen arjen keskelle, kun taas lapsille se on mahdollisuus opetella hiljaa olemista ja oppia kristillisiin perinteisiin kuuluvia asioita. Vastaajat näkevät perhekerhohartaudet pääosin kristillistä kasvatusta tukevana tekijänä, mutta ne nähdään merkityksellisinä myös aikuisten hengellisyydessä.

Perhekerhotoiminnassa toteutuu kristillistä kasvatusta, joka voidaan määritellä Mervi Muhosen ja Kirsi Tirrin esittelemien kuuden ulottuvuuden kautta. Opillinen ulottuvuus sisältää kristinuskoon liittyviä oppeja ja uskomuksia ja se tulee esiin muun muassa raamatunkertomusten kautta, joiden voi avulla käsitellä esimerkiksi erilaisia elämänskysymyksiä. Muhonen ja Tirri korostavat, että vaikka uskoa ei voi kasvatuksen puitteissa synnyttää, voi lapsille aina kertoa Raamatusta ja rakastavasta Jumalasta ja täten johdattaa heidät Jumalan sanan puhuteltaviksi.¹⁹⁹ Tapio-lan perhekerhojen hartaushetket sisältävät usein raamatunkertomuksia tai muita kristillisyyteen liittyviä tärkeitä ja merkittäviä asioita.

Tutkimuksesta käy ilmi, että hartaushetket ovat osallistujien mielestä tärkeitä sekä aikuisille että lapsille. Perhekerhohartauksissa pyritään tekemään erilaiset kristilliset perinteet ja tavat tutuksi lapsille ja heidän vanhemmilleen. Muhonen ja Tirri toteavat artikkelissaan, että juuri opillisen ulottuvuuden keskeinen merkitys on yhteisten perinteiden ylläpitäminen ja sitä kautta kristityn identiteetin vahvistaminen. Kristillistä kasvatusta tai uskontokasvatusta toteutuu seurakunnassa, mutta

¹⁹⁹ Muhonen & Tirri 2008, 78.

perhekerhoon osallistuneiden perheiden kotona erilaisten kristillisten juhlapyhien juhlimisen muodossa sekä arjen keskellä. Uskonnon näkyminen arjessa ilmenee erilaisten rukousten, laulujen tai raamatunkertomusten kautta.

Muhosen ja Tirrin esittelemä rituaalinen ulottuvuus kattaa kaikki kristilliset tavat ja perinteet, joita ovat esimerkiksi jumalanpalvelukseen osallistuminen, rukouminen ja hengellisten laulujen laulaminen. Yhteiset rituaalit tarjoavat Muhosen ja Tirrin mukaan turvallisuutta ja kokemuksia sekä vahvistavat yhteyttä niihin osallistuvien välillä.²⁰⁰ Esimerkiksi perhekerhon hartaus on luonteeltaan rituaalinen, sillä se toteutuu yhteisöllisesti kaikkien perhekerhoon osallistuneiden kesken. Tapiolan perhekerhoihin osallistuneiden vastauksista käy ilmi, että jotkut kristilliset tavat ovat osa osallistujien perhe-elämää. Lasten kanssa rukoillaan ja lauletaan hengellisiä lauluja sekä jumalanpalvelukseen tai lapsille suunnattuihin perhekirkkoihin osallistutaan koko perheen voimin. Näiden kautta lapsi saa erilaisia uskoa vahvistavia kokemuksia.

Kokemuksellinen ulottuvuus koostuu Muhosen ja Tirrin mukaan lapsen kokemuksista. Lapselle pyritään tarjoamaan mahdollisuus tutustua turvalliseen ja rakastavaan Jumalaan, jonka kautta luottamus elämään ja tulevaisuuteen kasvavat. Jumalaan luottaminen voi antaa lapselle sekä juuret että siivet, joiden avulla ihminen saa kokea olevansa turvassa. Kristillinen kasvatus on turvautumista ja luottamista Jumalaan, johon lastakin kannustetaan.²⁰¹ Perhekerhon osallistujat kokevat toiminnan lämpimäksi yhteisöksi, jossa pyritään luomaan lapselle turvallinen ympäristö ja kerrotaan kristillisen uskon perusasioista helposti ymmärrettävällä tavalla. Monelle vastaajista oli tärkeää, että heidän lapsensa oppivat leikkimään ja viettämään aikaa muiden aikuisten kanssa ilman äidin läsnäoloa. Kokemuksellinen ulottuvuus toteutuu tässä, sillä turvallisen aikuisen läsnäolo luo lapselle positiivisia kokemuksia, jolloin lapsi uskaltaa leikkiä ilman omaa vanhempaa.

Kristillinen kasvatus voi Muhosen ja Tirrin mukaan olla luonteva osa jokapäiväistä arkea. Sen keskeisimpinä teemoina pidetään turvallista ja lämmintä ilmapiiiriä sekä huolenpitoa ja rakkauden näyttämistä. Tapiolan seurakunnan perhekerho on esimerkki tällaisesta yhteisöstä. Osallistujat viihtyvät kerhossa ja he kokevat osallistumisen helpoksi ja jokainen saa lämpimän vastaanoton. Muhosen ja Tirrin mukaan kristitylle on tärkeää osata arvostaa arkista yhdessäoloa sekä tavallista elämää. Kristinuskon perussanomien mukaan Jumalan tullessa ihmiseksi, pyhä kohtasi

²⁰⁰ Muhonen & Tirri 2008, 78–79.

²⁰¹ Muhonen & Tirri 2008, 78–79.

arjen. Huolenpidollinen ulottuvuus koostuu lapsen huolehtimisesta ja positiivisesta kasvatussuhteesta.²⁰² Tämä toteutuu perhekerhossa hoitavina ja välittävinä aikuisina omien vanhempien läsnäolon lisäksi.

Perhekerhon aikuiset välittävät lapsille kristillisiä arvoja ja tapoja arjen keskellä, jolloin eettis-moraalinen ulottuvuus toteutuu. Muhosen ja Tirrin mukaan se kuuluu olennaisesti kristillisen kasvatuksen yhteyteen, jonka tehtävänä on opettaa lapselle hyviä tapoja ja tärkeitä arvoja sekä opastaa kohti oikeaa. Tällöin voidaan puhua myös arvokasvatuksesta. Kristinuskon perussanoma on kiteytetty rakkauden kaksoiskäskyssä ja kultaisessa säännössä, jotka haastavat lähimmäisenrakkauteen. Kristillisen kasvatuksen keskeisimmät arvot ja periaatteet korostuvat lähimmäisenrakkaudessa, jolloin muiden ihmisten kunnioitus, huomioiminen sekä erilaisuuden hyväksyminen toteutuvat. Eettisiä periaatteita pyritään opettamaan myös käytännön tasolla.²⁰³

Perhekerhotoiminta sisältää erilaisia oppimiskokemuksia. Pedagoginen ulottuvuus koostuu kristillisen kasvatuksen sisällöllisistä ja menetelmällisistä piirteistä sekä niiden taustavaikuttajista. Kristillisen kasvatuksen perinteisiä menetelmiä ovat muun muassa kerronta ja keskustelu, jotka ovat tärkeä osa perhekerhoa. Erityisesti tarinoiden ja raamatunkertomusten kertominen hartauksien yhteydessä on merkittävä osa perhekerhoa. Keskustelu sen sijaan tulee esille aikuisten välisten vertaiskeskusteluiden lisäksi lasten kanssa käytävissä keskusteluissa. Muhosen ja Tirrin mukaan kasvattajan oma usko ei kuitenkaan ole edellytyksenä kasvatustehtävässä toimimiselle, vaikka se edellyttääkin sitoutumista yhteisiin arvoihin ja tavoitteisiin. Kristillisen kasvatuksen piirissä hengellisyyden huomioiminen on merkittävä tekijä kasvatuksen kontekstissa.²⁰⁴

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että seurakunnan järjestämässä perhekerhossa hengellisyys korostuu ja vanhemmat saavat tukea lapsen kristillisessä kasvatuksessa. Seurakunnan roolia uskontokasvatuksen tukijana on pidetty tärkeänä myös aiemmissa tutkimuksissa. Aiemmissä tutkimuksissa esiintyy joitain aikuisen hengellisyyteen liittyviä piirteitä, mutta valtaosa perhekerhojen osallistujista pitää lasten uskonnollista kasvatusta tärkeämpänä. Se, että Tapiolan seurakunnan perhekerhot tukevat aikuisten hengellisyyttä on merkittävä ero aiempiin tutkimuksiin verrattuna.

²⁰² Muhonen & Tirri 2008, 80–81.

²⁰³ Muhonen & Tirri 2008, 79–80.

²⁰⁴ Muhonen & Tirri 2008, 81.

Myös Tapiolan seurakunnan perhekerhojen musiikkihetket saavat huomattavasti enemmän painoarvoa kuin aiemmissa tutkimuksissa. Erilaiset laulut esiintyvät muissa tutkimuksissa, mutta Tapiolan seurakunnan perhekerhotoimintaan osallistutaan osittain juuri lauluhetkien ja musiikin vuoksi. Musiikilla on tärkeä rooli seurakunnan tarjoamassa toiminnassa ja se on osa kristillisiä perinteitä. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat pitävät perhekerhon musiikkihetkeä merkittävän osallistumisperusteena ja valtaosa mainitsee kirkkomuskarin olevan osa heidän perheidensä arkea. Vastaajien mielestä laulut ja muut musiikilliset elementit ovat nautinnollisia ja tukevat yhteisöllisyyden tunnetta. Tapiolan seurakunnan perhekerhojen lauluhetken erityispiirteen vuoksi se eroaa muiden seurakuntien perhekerhojen musiikillisesta tarjonnasta, sillä lauluhetki nähdään tärkeänä osana kerhoa. Sen suunnitteluun ja toteutukseen käytetään aikaa, sillä lauluhetket pyritään pitämään monipuolisina ja vaihtelevina. Monet laulut voivat osallistujien mielestä mahdollisesti säilyä lapsen elämässä pitkään ja niiden esiintyminen kotiarjessa on ensimmäinen askel sitä kohti. Monet perheet laulavat perhekerhossa laulettuja lauluja myös kotona yhdessä, mikä tapahtuu joko lasten leikeissä tai yhteisesti vanhempien johdolla.

6.2. Tutkimuksen luotettavuus

Jokaisessa tutkimuksessa on tärkeää arvioida tutkimuksen luotettavuutta, reliabeliutta eli mittaustulosten toistettavuutta sekä *validiutta* eli tutkimusmenetelmän pätevyyttä suhteessa tutkittavaan ilmiöön. Reliaabelius on mahdollista todeta monella eri keinolla. Hirsjärven, Tuomen ja Saravaaran mukaan tutkimustulosta voidaan pitää reliabelina, mikäli kaksi tai useampi tutkija päätyy samaan tutkimustulokseen.²⁰⁵ Vaikka edellä mainitut termit on luotu kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen arviointiin, toteutuvat ne kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa. Laadullista tutkimusta voidaan kuitenkin arvioida tarkemmin tutkijan tekemän tarkan selostuksen perusteella. Aineiston tuottamisen taustat on selitettävä tarkasti ja todenmukaisesti. Erityisesti aineiston keräämistilanne, paikka ja siihen kulunut aika ovat merkittäviä. Mahdollisten häiriötekijöiden tiedostaminen sekä oma itsearviointi ovat tärkeitä. Laadullisen aineiston analyysia tehdessä on oleellista luokittelujen tekeminen. Tutkimuksen lukijalle tulisi kertoa

²⁰⁵ Hirsjärvi, Tuomi, Saravaara 2010, 231–232.

luokittelun tarkka eteneminen alusta loppuun asti sekä luokittelun keskeisimmät perusteet.²⁰⁶

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan Hirsjärven, Tuomen ja Saravaaran mukaan tehostaa useiden eri tutkimusmenetelmien avulla.²⁰⁷ Esimerkiksi tässä tutkimuksessa toteutuu tutkimusmenetelmien triangulaatio, jossa yhdistyvät historian-tutkimus ja kyselytutkimus. Historiantutkimuksessa on Hietalan mukaan tärkeää, että tutkittava aineisto on verifioitavissa toisen tutkijan toimesta. Tutkimuksen luotettavuuden ja edustuksellisuuden todentamiseksi tutkijan on oltava rehellinen lähteiden käytössä. Myös aineiston kattavuuden tiimoilta on oltava tarkkana ja huomioidava tutkittavan aineiston olevan relevanttia. Aineiston koolla, määrällä ja valikoituvuudella on merkitystä tutkimusaineistosta tehtyihin johtopäätöksiin ja niiden mahdolliseen yleistettävyyteen.²⁰⁸

Tässä tutkimuksessa on pyritty tarkkaan ja puolueettomaan kuvaukseen Tapiolan seurakunnan perhekerhotoiminnasta tutkimuksen eri vaiheissa. Kyseessä on myös tapaustutkimus Tapiolan seurakunnan perhekerhoista ja niiden kehityksestä, jossa on pyritty kuvaamaan perhekerhoon osallistuneiden ajatuksia sekä Tapiolan seurakunnan perhekerhotoiminnan kontekstia ja historiaa tutkimuksen luotettavuuden tukemiseksi. Tutkimuksen ansiona on se, että tutkittava aihe on tutkijalle entuudestaan tuttu kyseisessä toiminnassa työskentelyn vuoksi. Sen vuoksi tutkimusta on kuitenkin tarkasteltava kriittisesti. Tutkimuksen puolueettomuutta tukee se, että tutkija ei ollut läsnä aineiston keruuhetkellä, vaan sain kyselylomakkeet haltuunsa vasta keräämistilanteen päätyttyä. Kyselyaineiston keruutilanne ja analyysi on kuvattu tarkasti ja selkeästi. Tutkimuksen reliaabeliutta puoltaa se, että aiemmissa tutkimuksissa on päädytty samanlaisiin tutkimustuloksiin, vaikka tutkimusmenetelmissä on ollut eroja. Tutkimus on helppo toteuttaa toisessa seurakunnassa tarpeen vaatiessa. Vaikka tutkijana en ollut aineiston keräämishetkellä läsnä, kyselylomakkeen kysymykset on suunniteltu ja muotoiltu huolellisesti, joten mittausvirheitä ei pitäisi olla.

Sen sijaan tutkimuksen validiutta saattaa heikentää kapea tutkimusjoukko. Tutkittava ilmiö on laaja, sillä se käsittää monia evankelis-luterilaisen kirkon jäsenperheitä maanlaajuisesti. Tutkimusmenetelmän luotettavuutta tukee se, että tutkimusjoukko koostuu aktiivisista ja säännöllisistä perhekerhon kävijöistä, joilla on

²⁰⁶ Hirsjärvi, Tuomi, Saravaara 2010, 231–232.

²⁰⁷ Hirsjärvi, Tuomi, Saravaara 2010, 233.

²⁰⁸ Hietala 2001, 21–23.

tarkka käsitys tutkittavasta ilmiöstä. Kyselylomakkeiden vastaukset toistavat itseään melko paljon, joten kylläntymistä eli *saturaatiota* on jonkin verran. Kyselylomakkeiden vastaukset toistavat itseään melko paljon, joten kylläntymistä eli *saturaatiota* on jonkin verran. Historiallinen näkökulma tukee tutkimusta, sillä toimintakertomusten perusteella perhekerhotoiminta on suosittua ja osallistuminen on ollut aktiivista ennen tutkimushetkeä. Toisaalta toimintakertomusten vähäisyys saattaa heikentää tutkimuksen luotettavuutta, sillä niitä ei välttämättä voida pitää kovinkaan relevantteina lähteinä. Vähäisistä toimintakertomuksista ja kyselylomakevastauksista huolimatta aineisto on rikas ja riittävä, sillä tutkimuksessa on käytetty jokaista aiheeseen liittyvää dokumenttia. Tutkijana on tärkeää tiedostaa omakohtaiset kokemukseni ja niiden suhde tutkittavaan ilmiöön. Tutkittavalla aiheella on tutkijalle merkitystä, joten pyrin tiedostamaan omat asenteeni ja toimimaan niin, etteivät ne vaikuta tutkimuksen tekemiseen.

6.3. Johtopäätöksiä

Aineiston perusteella voidaan todeta, että perhekerhoon osallistumiseen vaikuttaa moni asia. Kyseiset osallistumisperusteet ovat kuitenkin aiempien tutkimusten perusteella pysyneet samoina viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Seurakunnan järjestämä perhekerho on ja on aina ollut toimintaa, joka vastaa osallistujiensa tarpeisiin. Toiminta on tilastollisesti ollut aina suosittua ja pyörinyt vaihtelevasti miljoonassa kävijässä. Vuonna 2016 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon järjestämiin perhekerhoihin osallistui koko maassa noin 961 299 henkilöä. Osallistujamäärät ovat lievässä laskussa ja vuonna 2016 osallistujia oli poikkeuksellisesti alle miljoona.²⁰⁹ Suosiota puoltaa se, ettei kerhoihin tarvitse ennakoon ilmoittautua ja osallistuminen voi määriytyä oman aktiivisuuden pohjalta. Joku saattaa käydä kerhossa joka viikko, kun taas toinen osallistuu silloin, kun kokee sen tarpeelliseksi. Monessa lapsiperheessä elämä on hektistä ja arkea on vaikea suunnitella etukäteen. Sen vuoksi toiminta, joka ei vaadi ennakoilmoittautumista tai sitoutumista on lapsiperheiden keskuudessa suosittua. Toisaalta ennakoilmoittautumisen puuttumisen haitat näkyvät joskus vähäisinä osallistujamäärinä (1–2 perhettä), jolloin kerhoon varatut resurssit eivät toteudu. Tämä tuli esiin myös tässä tutkimuksessa, sillä aineiston keräämishetkellä kerhojen osallistujamäärä oli normaalia alhaisempi.

Tapiolan seurakunnan perhekerhotoiminta on sekä seurakunnan arkiston toimintakertomusten, että perhekerhon osallistujien kyselylomakkeiden perusteella

²⁰⁹ Perhekerhot seurakunnittain 2009–2016.

suosittua. Perheet osallistuvat ja ovat osallistuneet juuri seurakunnan järjestämään toimintaan sosiaalisten suhteiden, monipuolisen ja mielekkään toiminnan, uskonto-kasvatuksen sekä musiikillisten elementtien vuoksi. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon perhekerhoja ei ole juurikaan tutkittu yliopistotasolla. Kaikki olemassa olevat tutkimukset päätyvät melko samankaltaisiin tutkimustuloksiin, sillä perhekerhoissa käydään sosiaalisten kontaktien, vertaistuen ja monipuolisen tarjonnan vuoksi. Tutkimukset ovat yleensä kohdistuneet yhteen tai kahteen seurakuntaan ja niiden tarjoamaan perhekerhotoimintaan. Tutkimusseurakuntien sijainnit ovat vaihdelleet, mutta pääasiallisesti sijoittuneet eteläiseen Suomeen.

Perhekerhoja voisi jatkossa lähteä tutkimaan vertailevasta näkökulmasta jopa maanlaajuisesti. Aiempiin tutkimusten tutkimustulosten perusteella herää kysymys, ovatko valikoituneet tutkimusseurakunnat sattumoisin onnistuneet tuottamaan suosittua perhekerhotoimintaa vai onko seurakunnan tarjoama perhekerhotoiminta maanlaajuisesti suosittua. Tämän tutkimuksen sekä aiempien seurakuntien perhekerhoihin liittyvien tutkimusten perusteella voidaan osoittaa, että Suomen evankelis-luterilaisen kirkon järjestämä perhekerhotoiminta on tärkeää ja sille on edelleenkin tarvetta. Perhekerhot ovat suosittuja asiakkaidensa keskuudessa ja siellä viihdytään, sillä kyseessä on perustason kohtaamista samassa elämäntilanteessa oleville vanhemmille ja heidän lapsilleen.

7. Lähde- ja kirjallisuusluettelo

7.1 Julkaisemattomat lähteet

Tapiolan seurakunnan arkisto, Espoo

TSA

Tapiolan seurakunnan toimintakertomukset

Lapsi- ja perhetyön toimintakertomukset 1987–2016

Yksityisten hallussa

Saara Latvalan hallussa, Helsinki

SL

Kyselylomakkeet

kevät 2016

Perhekerhojen kausisuunnitelma 2016

Tapiolan perhekerhot,

2017

Perhekerhon esimerkkirunko

Irja Lehtovaara

2002

Tapiolan seurakunnan perhekerhojen merkitys vanhemmille. Pari- ja perhetyön koulutuksen päättötyö.

7.2 Painetut lähteet

EVAKE

2010 Espoon seurakuntien varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma vuosiksi 2010–2013.

Juntunen, Hannu

1991 Kotien rukouskirja. Toim. Kalevi Virtanen. Helsinki: Lastenkeskus.

Lapset seurakuntalaisina

2013 Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisasiakirja. Kirkkohallitus.

Lapsi ja musiikki seurakunnassa

2015 Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 2, Kirkko ja toiminta. Kirkon jumalanpalvelus ja yhteiskunta. Kirkkohallitus.

Lapsi on osallinen

2008 Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisasiakirja. Kirkkohallitus.

Salmensaari, Leena

1998 Perhekerho aikuisen ikään. – Kristillinen kasvatus.

Torri-Tuominen, Mari

2010 Kirkkomuskari. Helsinki: Lasten Keskus.

2012 Lasten Virsi. Helsinki: Lastenkeskus.

VASU

2005 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saarijärvi: Gummerrus Kirjapaino Oy.

2016 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.

7.3. Sähköisesti julkaistut lähteet

Muksu mukaan syksyn 2017 muskariin

<http://www.espoonseurakunnat.fi/web/nyt/tapahtumavinkkeja/-/asset_publisher/P3VakSE9Ahex/content/muksu-mukaan-syksyn-2017-muskareihin.> Katsottu 30.8.2017.

Perhekerho

<<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content44A969>.> Katsottu 27.10.2015

Perhekerhot seurakunnittain 2009–2016

< <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content3F24FC>.> Katsottu 10.10.2017.

Seurakuntien perhekerho joustaa perheen mukaan

2007 Seurakuntien perhekerho joustaa perheen mukaan. – Suomen ev.lut. Kirkko 19.9.2007

<<http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/DBE9E46CF545D94CC225735B0045AD16?OpenDocument&lang=FI>.> Katsottu 27.10.2015.

Seurakuntien jäsenmäärä 2016 seurakunnittain

<<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=Content3D45B8>.> Katsottu 22.8.2017.

Tapiolan perhekerhot

<<http://www.espoonseurakunnat.fi/web/alle-kouluikaiset/perhekerho/tapiola>.> Katsottu 18.11.2015.

7.4 Kirjallisuus

Ketola, Kimmo & Niemelä, Kati & Palmu, Harri & Salomäki, Hanna

2012 Haastettu kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008–2011. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaistuja 115. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus

Haataja-Hynynen, Salla & Laukkanen, Anneli

2009 Ovi on auki. Ohjelmaa perhekerhoon. Helsinki: Lasten Keskus.

Hallikainen, Katriina

1998 Perhetyö neljässä helsinkiläisessä seurakunnassa. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin Yliopiston kirjasto.

- Hietala Marjatta
2001 Mitä tutkia ja miten? – Historioitsijan arki & tutkimuksen prosessi. Sari Autio, Sari Katajala-Peltomaa & Ville Vuolanto (toim.). Tampere: Vastapaino.
- Hirsijärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula
2000 Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
2010 Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Holma, Markku
2005 Kirkko mukana kasvatuksessa tulevaisuuteen. – Yhdessä kasvattamaan. Toim. Pirjo Salminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Innanen, Tapani
2006 Uskonnon opettamista ja oppimista maalaisyhteisössä. Paikallistutkimus Kallislahden kyläkoulun ajalta ja alueelta. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Itkonen, Uolevi
2013 Tapiola – seurakunta Espoossa. Viisi vuosikymmentä seurakuntaelämää. Vaasa: Tapiolan Seurakunta.
- Joensuu, Mari & Saarela, Virve
2004 ”Kotoinen ja turvallinen paikka” – lapsiperheiden odotuksia Tapiolan seurakunnalta. Opinnäytetyö. Järvenpää: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Karrinmäki, Hanna
1994 Äiti-lapsipiirit Vantaan seurakunnissa keväällä 1991. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin Yliopiston kirjasto.
- Laurinen, Johanna
2016 Kirkko, joka arvostaa lasta, pitää huolta lapsen vanhemmista. – Varhaiskasvatus ja perhetoiminta seurakunnissa. Toim. Minna Valtonen ja Päivi Sutinen. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Lindfors, Helena
1997 Perhetyö. Nollasta neljääntoista: käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: Lasten Keskus/LK-kirjat.
2000 Perhekerhojen yhteisiin hetkiin. Helsinki: Lasten Keskus/LK-kirjat.
2001 Mieltä messuun. Lapset ja perheet kirkossa. Helsinki: Lasten Keskus/LK-kirjat.
- Linkola, Leena ja Oinonen, Veera
2012 Erilaisina samanarvoisia. Perhemessu lasten osallisuuden tukemiseksi. Opinnäytetyö. Kauniainen: Diakonia-Ammattikorkeakoulu.
- Lipponen, Jenni
2008 Arkipäivän keitaita. Kolme Hyvinkään seurakunnan perhekerhoa. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin Yliopiston kirjasto.

- 2010 Seurakunnan perhekerhot hyvinvoinnin edistäjinä. – Perhe, parisuhde ja kirkko. Lähikuvia leikkausopintoihin. Käytännöllisen teologian vuosikirja 2009. Toim. Anne-Birgitta Pessi ja Henrietta Grönlund. Helsinki: Helsingin yliopisto, Käytännöllisen teologian laitos.
- Minäkö perhetyöntekijä
- 2009 Minäkö perhetyöntekijä? Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2009:10. Helsinki: Kirkkohallituksen perheasiat.
- Muhonen, Mervi & Tirri, Kirsi
- 2008 Mitä on kristillinen kasvatus? – Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Toim. Jouko Porkka. Helsinki: Lasten Keskus/LK-kirjat.
- Nylund, Marianne
- 2005 Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon jäsentäjinä. – Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Toim. Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung. Tampere: Vastapaino.
- Ojanen, Eeva
- 1990 Espoon seurakuntahistoria. Espoo: Espoon seurakunnat.
- Ojell, Raija
- 2008 Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisen asiakirja eli Vake. – Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Toim. Tiina Kangasmaa, Heljä Petäjä ja Päivi Vuorelma. Helsinki: Oy Nord Print Ab.
- Panzar, Mika
- 2008 Tapiolan idea. Koti – tehtävistä uusiin ihanteisiin. Toim. Minna Lammi & Päivi Timonen. Tampere: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Pruuki, Lassi
- 2010 Miten puhun ja kuuntelen? Dialogisuus varhaiskasvatuksessa ja erityisesti uskontokasvatuksissa. – Kokonaisvaltainen kasvatus. Lapsi ja uskonto. Toim. Martin Ubani, Arto Kallioniemi ja Juha Luodeslampi. Helsinki: Lasten Keskus/LK-kirjat.
- Petäjä, Heljä
- 2008 Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. – Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Toim. Jouko Porkka. Helsinki: Lasten Keskus/LK-kirjat.
- Pitkänen, Teija
- 2016 The hymns at family services in Finland. – Hymn, Song, Society. Tapani Innanen & Veli-Matti Salminen (eds.). Tampere, Finland: Church Research Institute.
- Ristimäki, Anu.
- 2009 Kastekumppanuus? Vanhempien näkemykset ja kokemukset pienten lasten kristillisestä kasvatuksesta kotona ja kirkossa. Kirkkososiologian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin Yliopiston kirjasto.
- Ruokonen, Inkeri & Ruismäki, Heikki
- 2010 Musiikin merkitys lapsen kauneudentajuun ja ihmisyyteen kasvamisessa. – Kokonaisvaltainen kasvatus. Lapsi ja uskonto. Toim. Martin Ubani, Arto Kallioniemi, Juha Luodeslampi. Helsinki: Lasten Keskus/LK-kirjat.

Ryytty, Sanna

2000 Mennään perhekerhoon. Perhekerho-osallistujien odotuksia, kokemuksia ja perhekerhon merkityksiä kahdessa eri seurakunnan perhekerhossa Espoossa. Uskonnonpedagogiikan pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin Yliopiston kirjasto.

Salminen, Jaakko

2001 Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus historiallis-yhteiskunnallisessa kontekstissa. – Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. Toim. Jaakko Salminen. Helsinki: Hakapaino.

Takala-Luostarinen, Tarja

2012 Iltalaulutuokiot lasten kotikasvatuksessa. Uskonnonpedagogiikan pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopiston kirjasto.

Tirkkonen, Nanne-Sofia

2017 Seurakuntien perhekerhot seurakuntayhteyden vahvistajana. Uskonnonpedagogiikan pro gradu -tutkielma. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

Värtelä, Veera

2010 Lasten osallisuuden ja oikeuksien toteutuminen seurakunnan päiväkerhossa. Opinnäytetyö. Helsinki: Diakonia-Ammattikorkeakoulu.

Wennermark, Pirjo-Liisa & Alopaeus-Karhunen, Pirjo-Liisa

2004 Lapsityö Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa. Lapsityön käsikirja. Toim. Heinonen, Leena & Luodeslampi, Juha & Salmensaari, Leena Helsinki: Kirjapaja.

Liitteet

Liite 1. Perhekerhon esimerkkirunko²¹⁰

Alkukahvittelu

- Liukuva aloitus sopii lapsiperheellisille, jotka tulevat joka tapauksessa vähän eri aikoina
- Päällimmäisten kuulumisten vaihtaminen kahvin ja mehun juomisen lomassa
- Leikkikalut ovat esillä, jolloin vanhemmilla on mahdollisuus viipyä aikuisten seurassa lasten leikkiessä

Hartaus

- Jos mahdollista, siirrytään eri tilaan, jossa on alttari, tai rakennetaan alttari kerhotilaan
- Hartauden teema liittyy kirkkovuoteen tai vuodenaikaan
- Teemaa voidaan hyödyntää myös askarteluissa ja laululeikeissä
- Hartauden runkona voidaan käyttää myös osia perhemessun liturgiasta, jonka kaikulaulut ovat helposti opittavissa
- Triangeli voi toimia kirkon kellona

Leikki- ja lauluhetki

- Teeman ympärille voidaan rakentaa leikeistä ja lauluista sopivan mittainen kokonaisuus
- Pidetään mielessä myös vauvalaulut ja -leikit sekä sellaiset leikit, joissa aikuinen toimii yhdessä lapsen/isomman sisaruksen kanssa
- Hetki voidaan rakentaa myös kertomuksen muotoon: ”Nalle menee talviseen metsään, siellä hän kohtaa oravan (laululeikki oravasta), pupun (pupuleikki), ja lapsia jotka leikkivät ”ratiritirallaa”
- Kellon tai triangelin soitto kertoo, että siirrytään ohjelmassa eteenpäin

Askartelu

- Askartelun on hyvä olla kyllin helppo tai varioitavissa eri-ikäisille
- Usein myös aikuiset haluavat osallistua
- Joillakin on monta lasta autettavanaan

Päätäminen

- Loppupiiri on hyvä tapa koota kerho kotoisasti yhteen ja saatella jatkamaan viikkoa
- Loppupiirin voi sisältyä virsi tai laulu sekä rukous, jotka toistuvat samoina joka kerta
- Turvallinen rituaali

²¹⁰ Haataja-Hynynen & Laukkanen 2009, 8.

Liite 2. Saatekirje

SAATE KYSELYLOMAKKEELLE

28.1.2016

Hyvä perhekerhon aikuinen,

Olen Helsingin Yliopiston teologisen tiedekunnan opiskelija ja teen pro gradu -tutkielmaa Tapiolan seurakunnan perhekerhotoiminnasta. Pyydän Sinua osallistumaan vastaamalla oheisen kyselylomakkeeseen. Tutkimukseen osallistuminen on toki vapaaehtoista ja siihen osallistumisen voi halutessaan keskeyttää.

Tutkijaa sitoo vaitiolovelvollisuus, ja tutkimusaineisto on vain tutkijoiden (Saaran ja Aino-Elinan) käytössä. Lopullisessa tutkimusraportissa ei yksittäisiä vastaajia voi tunnistaa.

Kyselyyn vastataan avoimiin kysymyksiin lomakkeen sivuilla. Jos jollekin kysymykselle varattu tila ei riitä, voit jatkaa sitä vastausta lomakkeen lopussa. Vastaaminen kestää n. 15–20 minuuttia. Vastaamisen jälkeen täytetty lomake palautetaan paikan päällä olevaan palautuslaatikkoon.

Mikäli Sinulla on jotakin kysyttävää, vastaan mielelläni kysymyksiisi.

Kiitos osallistumisestasi!

Saara Latvala, teologian kandidaatti
saara.latvala@helsinki.fi

Tutkimuksen assistenttina toimii teologian maisteri **Aino-Elina Kilpeläinen**
aino-elina.kilpelainen@helsinki.fi

Toimin TK Saara Latvalan pro gradu -tutkimusprosessin ohjaajana. Pidän hänen aihepiiriään tärkeänä seurakunnallisen kasvatuksen tutkimuksen kannalta. Toivon, että voitte suhtautua myönteisesti tutkimukseen ja voitte vastata hänen kyselylomakkeeseensa. Kiitos!

Tapani Innanen
uskonnonpedagogiikan yliopistonlehtori, dosentti
Teologinen tiedekunta, Helsingin yliopisto
tapani.innanen@helsinki.fi

Liite 3. Kyselylomake

Kysely Tapiolan seurakunnan perhekerhoissa käyville vanhemmille

TAUSTATIEDOT:

Sukupuoli: ☐ Nainen ☐ Mies Syntymävuosi _____

Kuulun: ☐ Evankelis-luterilaiseen kirkkoon ☐ Muuhun uskonnolliseen yhteisöön, mihin?
☐ En kuulu mihinkään _____

Asuinalue:

☐ Tapiola ☐ Mankkaa ☐ Pohjois-Tapiola ☐ Laajalahti
☐ Otaniemi ☐ Westend ☐ Jokin muu, mikä? _____

Kanssasi perhekerhoon osallistuvien lasten määrä: _____

Olen perhekerhossa käyvän lapsen:

☐ Vanhempi ☐ Isovanhempi ☐ Huoltaja
☐ Hoitaja ☐ Jokin muu, mikä: _____

Mistä olette saaneet tietoa seurakunnan perhekerhotoiminnasta? (voit valita yhden tai useamman)

☐ Kirkon ilmoitustaulu ☐ Seurakunnan nettisivut ☐ Neuvola
☐ Ystävät, tuttavat tai naapurit ☐ Seurakunnan työntekijät ☐ Päiväkoti
☐ Erilliset tiedotteet/mainokset ☐ Espoon seurakuntien lehti ESSE
☐ Jokin muu, mikä? _____

Miten uskonto näkyy kotona? Rastita ne vaihtoehdot, jotka toteutuvat perheessänne.

☐ Rukoilemme lapsen kanssa (iltarukous tai ruokarukous) ☐ Laulamme virsiä tai hengellisiä lauluja
☐ Luemme lapsen kanssa Raamattua ☐ Osallistumme jumalanpalveluksiin/
kirkkohetkiin
☐ Keskustelemme lapsen kanssa hengellisistä asioista ☐ Muuten, miten? _____
☐ Juhlistamme kirkkovuoden juhlia (joulu, pääsiäinen) _____

OSALLISTUMINEN PERHEKERHOTOIMINTAAN

1) Kuinka kauan olette käyneet Tapiolan seurakunnan perhekerhoissa?

☐ Alle vuoden ☐ 1-2 vuotta ☐ Yli 2 vuotta

2) Kuinka usein aktiivisesti osallistutte Tapiolan seurakunnan perhekerhoihin?

☐ Säännöllisesti ☐ Melko säännöllisesti ☐ Aina kun ehdin ☐ Silloin tällöin

3) Alla on luettelo Tapiolan seurakunnan lapsi- ja perhetyön toimintoja. Rastita vaihtoehtoista se vaihtoehto, jos joku perheestänne on osallistunut kyseiseen toimintaan. Vaihtoehdot ovat:

<input type="checkbox"/> Aamuperhekerho	<input type="checkbox"/> Musiikkileikkikoulu (muskari)	<input type="checkbox"/> Kesäkerho
<input type="checkbox"/> Iltaperhekerho	<input type="checkbox"/> Lapsi-/muskarikuoro	<input type="checkbox"/> Perhekerho-retki
<input type="checkbox"/> Päiväkerho	<input type="checkbox"/> Perhemessu/lasten kirkko	<input type="checkbox"/> Perheleiri
<input type="checkbox"/> Vauvaperhekerho	<input type="checkbox"/> Pyhäkoulu	
<input type="checkbox"/> Jokin muu, mikä? _____		

4) Miksi olette osallistuneet perhekerhotoimintaan?

5) Aiotteko tulevaisuudessa osallistua seurakunnan toimintaan?

☐ kyllä ☐ ei ☐ en osaa sanoa

6) Jos aiotte osallistua, mihin?

OSALLISTUMISPERUSTEET

7) Mitä perhekerho mielestänne tarjoaa lapselle? (kerro esimerkkejä)

8) Mitä perhekerho mielestänne tarjoaa aikuiselle? (kerro esimerkkejä)

9) Miten perhekerhossa tapahtuneet asiat (laululetut laulut, leikit tai hartaudet tms.) näkyvät kotona? Kerro mahdollisia esimerkkejä.

MUUTA

- 10) Mitä haluaisitte vielä sanoa? (perhekerhosta, seurakunnan muusta toiminnasta, tästä tutkimuksesta?)

KIITOS VASTAUKSESTASI!